SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

C. K. WYŻSZEJ SZKOŁY REALNEJ

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1899.

XXIV.

TREŚĆ:

KRAKÓW.
NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.
W drukarni A. Koziańskiego.
1899.

Do czytelnika.

"Ολως τε ἡ τέχνη τὰ μὲν ἐπιτελεῖ, ἃ ἡ φύσις
ἀδυνατεῖ ἀπεργάσασθαι, τὰ δὲ μιμεῖται [1]).

Odsłoniwszy w rozprawie zeszłorocznej pogląd krytyczny na sztukę Pelasgijską i okres Karów u Herodota, podaję w niniejszej krytyczny rys archeologiczny okresu bohaterskiego wraz z uwagami krytycznemi, odnoszącemi się do świątyń w Dodonie i Delfach. Jeślim zaś dotąd niezupełnie zaspokoił mego szczerego pragnienia, by piękno, wiedzę i metodę zespolić „in actu“, to niechaj w tym razie tłómaczą myśl moją słowa powyższe Arystotelesa, które interpretuję: „sztuka, to dążność potencyalna do stworzenia sobie całokształtu z rozsypanych zjawisk przyrody (τὰ μὲν ἐπιτελεῖ... τὰ δὲ μιμεῖται).

Hellenów wzory, Hellady przeszłości
Wam ślę me dumy, tej szczęsnej wolności
Słowa i czynu, piękna — ideału;
Kocham Was, wielbię, choć iskrą zapału.

Zapalaj zniczu o żywotnej sile
Nasze ogniska Twym ogniem świetlanym,
Rozsnuwaj mroki — i goryczy chwile,
Bądź nam ostoją i kwiatem różanym
Wśród znoju życia, z wiarą ideału.

W Krakowie, dnia 28. maja 1899.

Adam Walek.

---

[1]) Arist. Phys. II. 8.; zadaniem sztuki wogóle dokończyć dzieła, którego przyroda dokonać nie może, w części zaś ją naśladować. cf. Friedrich Ueberwegs Grundriss der Geschichte der Philosophie v. Dr. M. Heinze, I. p. 232.

Okres bohaterski u Herodota w stosunku do sztuki starożytnej greckiej.

Okres heroiczny uwzględnia Herodot, racyonalistycznie, gdyż podaje, że owe czasy nie posiadały żadnych wizerunków bóstw. Homera i Hesioda uważa za pierwszych poetów, którzy Hellenom stworzyli teogonią i genealogią bogów; nadali im imiona, otoczyli kultem, przypisali każdemu z bóstw właściwy zakres działania, nadto opisali ich kształty [1]).

Jednak jest to okres, który posiadał już wysoką kulturę, którego ogniskami Teby, Orchomenos, Argos, Tiryns i Mykenae, a patronami potężne rody książęce: jest to dalsza ewolucya czasów Pelagijskich, ewolucya dobrze nam dziś w znacznej części znana, dzięki szerokiej pracy archeologicznej najnowszych czasów, tem pomyślniejszejszej, że wykopaliska na Wschodzie, głównie trojańskie podały bratnią dłoń wykopaliskom na stałym lądzie; nawet odtworzyły stopień rozwoju tejże kultury. Schuchhardt tak go określa [2]): „Dieser in Troia vorhandenen fortlaufenden Entwickelung gegenüber steht am europäischen Gestade die mykenische Kultur noch unvermittelt über der ältern, der trojanischen ähnlichen“, którą uważa za młodzieńczą, za poprzedniczkę późniejszej kultury mykeńskiej w jej drodze ze Wschodu na Zachód [3]). Skąd zaś ta kultura wzięła się, i gdzie jej pierwiastków szukać należy, wykazałem już na podstawie naszego historyka w programie szkolnym za rok 1898 [4]).

Zatem wobec tych rezultatów dokonanych tak szczęśliwie przez nowożytną archeologią, upaść musi zdanie powyższe Herodota. Odnalezione wota i amulety świadczą o ikonografii bóstw owego czasu, przedewszystkiem babylońska Astarte, której świątynie miniaturowe były zarazem amuletami, zasługuje tutaj na naszą uwagę, dalej, złote płyty z Megary są stemplowane głową bogini z Quadesch; na gemmach i pewnej płycie glinianej z Myken odnachodzimy bóstwa, również oryentalne, które duszą oburącz dzikiego zwierza, tożsamo na jednym złotym pierścieniu dostrzegamy bóstwa pod drzewem, — typ babyloński; nawet wiarę w demony, owe bóstwa niższe,

---

[1]) v. II. 53.

[2]) l. l. p. 377.

[3]) Pisze bowiem (l. c.): „Wir würden dann in den mykenisirenden Formen von Troia, die jugendliche, mykenische Kunst auf ihrem Hinwege nach Europa zu begrüssen haben.“

[4]) Trafnie charakteryzuje ją Schuchhard słowy (l. l. p. 378): „Wenn sich daher die in Troia nachgewiesene Entwickelung des mykenischen Stils ebenso für das europäische Gebiet annehme, so folgt, dass die mykenische Kunst nicht von irgend einer Seite her fertig in das Inselmeer gebracht ist. Nur die Reiser sind gebracht worden, welche auf die vorhandenen Bäume aufgepropft, aus deren Safte neue Früchte zeitigten.“

odnajdujemy wyrażoną w sztuce plastycznej owego czasu mianowicie: skrzydlate sfinksy i gryfy, które znów posiadamy zachowane na pewnym grzebieniu, na dwóch płytach kościanych i na płytce szklanej, pochodzących ze Spaty — typ perski [1]). Również odnajdą się samodzielne próby plastyczne z terrakoty, o których wyraża się Sittl (l. c.) „Die Töpfer knetenen rohe Figuren, wie der Bäcker sein Festbrot; rohe Stümpfe ersetzen die Arme, aufgeklebte Kügelchen bedeuten oft Augen, den Mund muss man sich häufig dazu denken". Niektóre z nich są pomalowane, na czerwono, czarno, lub biało; wszystkie one są to w przeważnej części wota, składane bóstwom w ofierze, podobne mniej więcej tym, jakie składała ludność uboga w czasach późniejszych n. p. w niszach na Pnyx [2]). Podobnież metalowe figurki, bronzowe i ołowiane — typy już świeckie — należy odnieść do naszego czasu, w którym rzeźba zdobi małe tarcze zwane „Amazonenschilde": statua wapienna pewnej kobiety przypomina Maltę; nawet próbę samodzielnego, religijnego malarstwa posiadamy, chociaż znacznie uszkodzoną, na płycie kamiennej dobytej w Mykenach, toż samo wotum. W końcu należy nadmienić o podaniach, odnoszących się do nieszczęśliwego domu Tantalidów, gdzie mowa między innemi o złotym psie, własności świątyni i o złotym baranie, własności króla, które odpowiadają zupełnie plastycznym względom tego czasu. Illustrują niejako to podanie: srebrna głowa krowy ze złotymi rogami, mały, leżący lew z masywnego złota i w części złote maski, które pokrywały twarz zmarłych władców wedle modelu egipskiego [3]).

Tymczasem racyonaliści greccy wraz z Herodotem na czele troskają się więcej o bóstwa same, aniżeli o ich naturalny kult w życiu narodu, zespolony bezpośrednio z inkarnacyą tychże bóstw w sztuce, jak to ze wspomnianych posążków i anatematów tego okresu stwierdzone poznajemy. Dlatego to Sittl nazywa ów subjektywny ideał w sztuce niehistorycznym [4]).

Na tem zakończyć mi przyjdzie dobę pierwszą oryentalną w historyi sztuki starożytnej greckiej w odniesieniu do Herodota; następuje okres jej drugi, którego ogólną cechą decentralizacya w sztuce starożytnych narodów. Dopiero z końcem tego okresu t. j. w VII. i VI. wieku przed Chrystusem budzi się internacyonalny zmysł artystyczny, zmysł sztuki ogólno ludzkiej; jest to wtóra doba sztuki oryentalnej w historyi świata [5]).

Rys jej ogólny w stosunku do sztuki greckiej u Herodota.

Grecya nie tworzy jeszcze sama dla siebie jednostki geograficznej, raczej jest jednostką etnograficzną, z niej wyłaniają się państwa i państewka achajskie, które umieją lepiej władać orężem, niż kielnią i tworzą prawem reakcyi

---

[1]) cf. Baehr. l. l. II. 691—695; Sittl l. l. p. 477 squt.

[2]) cf. L. Ross. l. l. p. 14 squt.

[3]) cf. Sittl. l. l. p. 478.

[4]) Pisze bowiem (l. l. p. 810): „Durch das hohe Interesse des Gegenstandes (der Kunstmythologie) und die Fülle der Denkmäler hat sie diese privilegierte Stellung bis jetzt behauptet, obgleich der Stoff an sich diese Scheidung nicht empfiehlt; den wiewohl Herodot und andere Rationalisten, des Althertums, die Erfindung der persönlichen Götter den Dichtern zuschrieben, haben sie an die Künstler nicht gedacht, im Gegentheil herrscht die bei Pheidias Zeus ausgesprochene Anschauung, dass die Dichter den Künstlern das Götterbild vorgezeichnet haben. Aus der Geschichte des Wissenszweiges erklärt sich weiters der unhistorische Begriff des Götterideales, der vom Winkelmann herstammt".

[5]) cf. Sittl. l. l. p. 490.

zrazu zbyt jaskrawy kontrast do kultury i sztuki mykeńskiej. Jednak najpierw pod okiem zamożnych eupatrydów — Sittl [1]) chciałby nazwać te rody możne rodami patrycyuszów greckich [2]), następnie dzięki rozsądnym rządom dynastyi samodzierżczych w Koryncie, Sikyonie, na Samos, Naxos w Atenach i Kyrene, emancypuje się z czasem sztuka helleńska z pod przewagi oryentalizmu; etapy handlowe jak Korynt, Egina, Samos i Rodos to środowiska, przez które przechodzą promienie kultury i sztuki oryentalnej, załamują się i przechodzą dalej w nowe środowisko, czysto helleńskie, jeśli mi wolno użyć na tem miejscu tego obrazu, zdjętego ze zjawiska świata fizycznego. Sztuka (τέχνη) w obszerniejszem i ściślejszem znaczeniu tego słowa, pojęta jako wszelka zdolność mniej lub więcej artystyczna w pracy czy rzemieślnika [3]), czy artysty [4]), znachodzi swe prawdziwe uznanie, nadto sankcyą bóstw i patronów opiekuńczych, jak Hefaista i Ateny, Kerameusa i Dedala, którego najpierw Plato, chociaż z pewną rezerwą, a następnie racyonalizm filozofów przybrał w kształty historyczne; słowem, jest to nowy kierunek w sztuce greckiej, który dąży ku swobodzie, prawdzie i wolności [5]).

Z wielkich budowli tego okresu powstają sławne Heraion na Samos, o której Herodot nieraz wspomina i świątynia efeskiej Artemidy. Pizystratydzi budują wspaniałą świątynię, poświęconą Zeusowi Olimpijskiemu, Alkmeonidzi natomiast nową świątynię w Delfach po pożarze [6]), Polykrates wznosi dla siebie pałac [7]), jedyna prywatna budowla z tego czasu, gdyż tylko wielkie świątynie są w tym okresie wyłącznie panhelleńskiemi, które zacierają różnice społeczne i polityczne, antagonizmy miast i szczepów greckich [8]).

Przeto podaje Sittl [9]): „Die grossen Heiligthümmer geben in der politischen Zersplitterung, den einigenden, gemeinsamen Boden der Parteien ab, und auch die Tyrannen wollen sich dieser klugen Frömmigkeit nicht entsagen, sondern die Peisistratosdynastie z. B. unternimmt ausser einem gemeinnützigen Werke, den Riesentempel des olympischen Zeus“.

Ponieważ o świątyniach u Herodota należało osobno mówić, dlatego cofnę się do najdawniejszej, sięgajacej czasów jeczcze przedhistorycznych, pelasgijskich t. j. do wyroczni i świątyni w Dodonie.

Dodona.

Herodot odnosi wyrocznię dodońską, podobnie jak i libyjską Zeusa Ammońskiego do Egiptu, mianowicie do kultu Tebańskiego Zeusa [10]).

Herodot zatem idąc za powagą starszego źródła swojego, tłómaczy sposobem racyonalistycznym owo podanie o dwóch gołębiach, z których jeden przybywa do Libyi [11]), drugi zaś do Pelasgów w Dodonie, gdzie zakładają

---

1) l. l. p. 521.

2) da ihre Macht nicht auf der Abkunft an sich, sondern auf dem Besitze gegründet ist, dürfen wir sie Patrizier nennen.

3) δημιουργός.

4) ποιητής.

5) cf. Sittl. l. l. p. 520—524; Maks Collignon l. l. 86.

6) Herodot V. 62.

7) tenże III. 123.

8) co do Herajon na Samos cf. Herodot I. 70; II. 182; III. 60, 123; IV. 152 i IX. 96.

9) l. l. p. 539.

10) cf. II. 54, 55, 58.

11) II. 55.

wyrocznie z woli Zeusa. Wedle innego zaś podania, miały założyć obydwie wyrocznie dwie kapłanki egipskie.

Zestawia następnie historyk nasz te podania obok siebie i w części je identyfikuje. O gołębiach słyszał od wieszczek w Dodonie: o kapłankach zaś dwóch egipskich, uwięzionych przez Fenicyan, a następnie zaprzedanych: jednej w Libyi, drugiej Hellenom, dowiedział się od kapłanów egipskich w Tebach.

Wiedeman [1]) czyni w tym względzie następującą uwagę: „Dieselbe (Erzählung) beruht auf der Furcht der Griechen vor phönikischen Seeräbern, die in Ägypten, besonders in der Thebais nie eine Rolle spielten, den die Erzählung Ammianus Marcellinus [2]) die Karthager hätten bei Beginn ihrer Machtausdehnung Theben erobert, geht selbst erst von dieser Herodotsstelle aus“. Gołąb w Egipcie zresztą był sobie zwykłym ptakiem, w starem państwie nawet licznie hodowanym, jednak szczególniejszej czci boskiej nie odbierał nigdzie, przeciwnie, czczono go u Semitów w Syryi i Assyryi [3]).

Że Dodona to kult Zeusa Pelasgijskiego, stwierdza już Iliada [4]).

Można się spierać o Dodony, wedle świadectw nam zachowanych począwszy od Iliady [5]) aż do Strabona [6]), w jakim stosunku zostawała starsza, tessalska [7]) lub perrhaebajska, do epirockiej [8]). Herodot mówi wyraźnie o Dodonie pelasgijskiej vel tespockiej [9]).

Tutaj zatem u Tesprotów pawstała świątynia i wyrocznia Zeusa, która, jakkolwiek rzecz się ma właściwie, zostaje przecież w pewnym związku z ową Dodoną tessalską starszą [10]) i z herosem Bodo [11]), czczonym w rzeczy samej w Tessalii [12]); nie przypadkowem byłoby przeto zestawienie nazw: „*Buddha*“ i „*Bodo*“, czyli innemi słowy kultu buddhajskiego z pelasgijskim. Nie w Egipcie tedy należy szukać metropolii Dodony, jak chce Herodot, ale na Wschodzie, tem więcej, że o właściwej świątyni pierwotnie mowy tu nie ma, rys kultu w religii Zarathusty i Buddhy [13]).

Herodot mówi o kapłankach w Dodonie, pełniących święte obowiązki przy wyroczni [14]). Homer natomiast o kapłanach „Selloi“ [15]), również Hesychius zna ich pod tą nazwą, Eustatius [16]) zwie ich obok tego Hellami. Strabo [17]) Tomores lub Tomures od góry Tomarus, Tomasus [18]) u stóp której leżała Dodona. Kapłani ci żyli nader pojedynczo, spali na skórach na ziemi i nie myli sobie nóg, która to okoliczność pozostawałaby w wielkiej sprzeczności z przepisami czystości rytualnej w Egipcie [19]). O wprowadzeniu kapłanek

---

[1]) l. l. p. 242.
[2]) 17, 4.
[3]) cf. Wiedemann l. l. p. 245.
[4]) Ζεῦ ἄνα Δωδωναῖε Πελασγικὲ — τηλόθι ναίων κ. τ. λ.; XVI. 233.
[5]) II. 749.
[6]) VII. 328.
[7]) Θεσσαλίας.
[8]) Μολόσσιος.
[9]) cf. II. 52, 56.
[10]) Φηγωναίου Διὸς ἱερόν — πρῶτον Φηγὸς ἐμαντεύετο.
[11]) Βωδωνοῦ.
[12]) cf. Ritter. Vorhalle p. 385; 390 squt.
[13]) cf. Baehr. t. III. p. 204. ad V. 102.
[14]) II. 55.
[15]) Σελλοί.
[16]) Ilias XVI. 234.
[17]) VII. 328.
[18]) cf. Plinius II. 103.
[19]) cf. Wiedemann l. l. p. 247.

w ceremoniał sakralny wyroczni, podają Plato [1]), Plutarch [2]), Pausanias [3]) i Diodor [4]); jednak obok kapłanek długie czasy jeszcze pełni funkcye sakralne wieszcz osobny. W późniejszych czasach dopiero przyjęto myśl, że kobiety raczej jako istoty więcej wrażliwe od mężczyzn, należy uważać za pośredniczki (media) między światem rzeczywistym a bóstwem. Dlatego to w Delfach widzimy żeńską Pythią. U Herodota znachodzimy jeden tylko sposób wieszczenia, ze szmeru liści na dębie [5]), który zasiała sama przyroda, a nie ręka ludzka; stąd zmieniało się miejsce wyroczni. Wedle scholiasty Lukana [6]) zniszczyli dąb święty Lacedemończycy, Servius [7]) odnosi ten fakt do pewnego illyryjskiego rozbójnika; obydwa zaś podania pochodzą z jednego źródła. W roku 219 prz. Chr. zburzył Dodonę Dorymachos na czele Etolów, kiedy Epir spustoszył [8]). Świat starożytny znał nadto trzy inne sposoby udzielania wyroczni w Dodonie: stara wieszczka Pelias (reminiscencya Herodotowych gołębi) przepowiadała ze szmeru źródła, wytryskującego u korzeni świętego dębu, lub układano wyrocznie z chrzęstu spiżowej tarczy. Guhl i Koner w dziele swem: „Leben der Griechen und Römer p. 132“ pisze o tej spiżowej tarczy następująco:

„Die Kerkyräer hatten auf zwei Säulen ein Weihgeschenk aufgestellt, einen Knaben neben einem Erzbecken; der Knabe hielt in der kleinen Hand eine Peitsche, deren Schnüre, so oft sie vom Winde bewegt wurden, gegen die Wände des Erzbeckens schlugen und dadurch einen weithin hörbaren Laut hervorbrachten.“

Cicero w dziele „de divinatione“ podaje trzeci rodzaj wróżby z tabliczek. Kiedy Spartanie w pewnej wyprawie wojennej pytali Zeusa dodońskiego o jej wynik i posłowie w tym celu ustawili naczynie z tabliczkami wieszczemi w świątyni, zjawić się miała naonczas małpa, mówi Cicero [9]), która tabliczki porozrzucała, z czego kapłanie przepowiedzieli Sparcie groźne niebezpieczeństwo.

Dodona założona wedle najogólniejszego podania przez Deukaliona, uległa w r. 219 przed n. Chrystusa, jak to wyżej wspomniałem, pierwszemu spustoszeniu, następnie w roku 106 prz. Chr. zniszczyli ją Rzymianie [10]), a wnet potem zawiesiła swe wyrocznie [11]), odkąd w dziejach ma wyłącznie archeologiczne swe znaczenie. (Szczegóły te do sztuki starożytnej wprost nie należą, ale łączą się bezpośrednio ze starożytnościami i archeologią grecką, dlatego uwzględniłem i jedno i drugie mówiąc o Dodonie u Herodota). Karapanos stwierdził swem dziełem [12]), że starożytna Dodona leżała cztery godziny drogi w stronie południowo-zachodniej od dzisiejszego jeziora Janiny u stóp góry zwanej dziś Olytrika, starożytnej Tomuros względnie (Tomoros). U stóp tej góry w dolinie Tscherkovista rozpoczął Karapanos swoje poszukiwania, które uwieńczone zostały pomyślnym skutkiem. Odnaleziono ruiny

---

[1]) Phaedr. 165 Ast.
[2]) Phoc 28; Lys. 25.
[3]) X. 12.
[4]) 14, 13.
[5]) II. 56.
[6]) Phars III. 179.
[7]) Verg. Aen. III. 406.
[8]) Polyb. IV. 67.
[9]) cf. Guhl i Koner l. l.
[10]) Livius 45, 34.
[11]) Strabo VII. 328 inne miejsca u Wiedemana l. l. 246.
[12]) Dodone et ses ruines Paris 1878.

budynków, nadto vota składane bogu [1]), lub jego małżonce Dionie przy rozmaitych okolicznościach.

Dziś rozkopany teren obejmuje dwie części: świątynie w stronie północnowschodniej, wraz z budynkami, których przeznaczenia dotąd nie wyjaśniono i gaj święty w stronie południowo-wschodniej z resztkami mniejszych świątyń oraz licznemi podstawami, które kiedyś zdobiły okazałe wota (anathemata).

Zdaje się, że propylee prowadziły do świętego gaju; świątynię, zbudowaną z wapienia w czasach chrześcijańskich przemieniono na kościoł, za czem przemawiają trzy absydy, dodane od strony wschodniej.

Wspomniane przez Cycerona sortes (tabliczki wieszcze) z ołowiu, odkopano także w znacznej ilości. Zazwyczaj proszący pisali z jednej strony pytanie, a na drugiej stronie odpowiadała wyrocznia, z których to odpowiedzi stosunkowo bardzo mało tylko, pojedyncze wyrazy po większej części pozostały tak, że trudno dziś orzec, jak wyrocznia odpowiadała na postawione sobie pytanie [2]).

Wedle Herodota [3]) Kroesus śle posłów do wyroczni, kiedy zamierza ukrócić rosnącą potęgę Persów i zdaje się, że ją bogato obdarza, podobnie jak i inne wyrocznie: Delfy, wyrocznią Amfiarosa i Trofoniusa w Beocyi, świątynie Apollina w Milecie i w Tebach (Apollinis Didymaei et Ismenii).

Herodot nie wymienia szczegółowo anathematów ofiarowanych Dodonie przez Kroezusa, lecz podaje ogólnie, że również inne wyrocznie, prócz delfickiej i eropskiej, których anathemata wylicza dokładnie, obdarzył anathematami z tem jedynie zastrzeżeniem, że pochodziły one z majątku jego przeciwnika, którego kazał zabić, mienie zaś jego skonfiskować [4]).

Inne miejsca u pisarzy starożotnych, które świadczą o wziętości i czci, jaką otaczano wyrocznię przytacza Widemann [5]).

Jak widzimy z tego, Herodot nie uwzględnił w swych uwagach odnoszących się do Dodony, statuarycznej plastyki z wyjątkiem tej ogólnej wzmianki o wotach Kroesusa, jeżeli ją odniesiemy również do Dodony. Jest to jednak czas począwszy od VI. wieku prz. Chr., kiedy anathemata składane bogom w ofierze, już przybierają typ sobie właściwy. Uwzględnia je Herodot przy innych świątyniach, jak to zobaczymy przy świątyni w Delfach.

Anathemata w ogólności.

Sittl charakteryzuje anathemata w słowach [6]):

„Während nämlich die alten Tempelbilder, so unvolkommen sie waren, wegen ihrer Ehrwürdigkeit, so lange als möglich behüttet, nur im Nothfalle ersetzt, und dann meist getreu nachgebildet wurden, hatten die griechischen Künstler fortwährend mit der Anfertigung von Weihbildern zu thun.“

Przedstawiały one bogów samych, lub wotujących albo przedmiot opiece boga poruczony, jak n. p. zwierzę domowe; sporządzano zaś je z bronzu lub gliny. Często zamiast boga reprezentuje anathema godło bó-

---

[1]) Διὶ Ναΐω.

[2]) cf. Guhl und Koner l. l. p. 132—134.; Helbig l. l. p. 86—87.; Lübker, Reallexikon des classischen Alterthums p. 304.

[3]) I. 46.

[4]) II. 92.

[5]) l. l. p. 246.

[6]) l. l. p. 527.

stwa, lub zwierzę: (węża, jaszczurkę, wilka) również roślinę (palmę) bóstwu poświęcone; zamiast obrazu wotującej osoby, wystarczała nieraz jego maska, lub wizerunek w razie choroby tej części ciała, która została wyleczoną. Były to zatem ogólne cechy owych anathematów, cechy wspólne plastyce statuarycznej z tego czasu w historyi sztuki starożytnej Wschodu. Odnachodzimy je tedy również w sztuce greckiej, nadto kratery [1]) i owiane już duchem helleńskim pierwsze posągi [2]) typ przeważnie męski, gdzie jednak podobieństwo rysów jeszcze wykluczonem [3]), agalmata [4]), wota poświęcone bóstwu wogóle [5]) i hermy [6]) rzeźbione, które wszelako przypominają zawsze jeszcze „Xoana“ pelasgijskie, w końcu trójnogi [7]) czysto helleńskie, appollinowe.

Trójnogi zna już Homer, sporządza je Hefaistos, jako sprzęt ozdobny, domowy i sakralny. W Iliadzie [8]) czytamy: „20 trójnogów wykonał (Hefajst) w ogólności, co staną przy ścianie warownej komnaty, złote kółka przydał u dna każdemu [9]) — typ starofenicki — by same toczyć się mogły na miejsce zboru nieśmiertelnych bogów [10]), następnie znów na miejsce pierwotne wracały“. Trójnogi te posiadały ucha, zdaje się, zgodne z liczbą trzech nóg [11]). Wszakże dodaje Helbig, że (l. c.) typ o trzech uchach z końca dopiero VI. wieku prz. Chr. stwierdzony, posiadamy [12]), typ, który odnajdziemy również w zmienionej nieco formie u Herodota.

Te uwagi wydały mi się koniecznemi, zanim przystąpię do dalszych świątyń, uwzględnionych w Musach Herodotowych i do scharakteryzowania anathematów złożonych w ich skarbcach. Idę mniej więcej, o ile to możliwem, porządkiem chronologicznym i stylowym.

Delfy.

Delfy leżały w zaciszu u stóp góry Parnasu; świątynia Apollina, która nas tu przedewszystkiem obchodzi, na wyższych, miasto zaś samo na niższych stokach góry, co wąskiemi terasami stromo spadały ku łożysku strumienia kastalskiego, dzisiaj rozpadliny zwanej Papadias i Xeropotami. Ściany Parnasu, przedzielone strumieniem Kastalii: wschodnia w starożytności zwała się Hyampeia [13]), dziś Phlembukos, zachodnia Rodini [14]).

Wyrocznię w Delfach zna już Homer [15]). Temenos bóstwa tworzył nieregularny pięciobok, otoczony murem, od wschodniej strony miał obszerne,

---

[1]) Κρατῆρες — Mischkrüge.

[2]) ἀνδριάντες.

[3]) „Doch ohne auf Porträtsähnlichkeit Anspruch zu machen“ jak powiada Sittl. l. l. p. 526.

[4]) ἄγαλμα.

[5]) czem bóstwo cieszy się — ἄγαται; cf. Sittl. l. c.

[6]) Ἑρμαῖ.

[7]) τρίποδες.

[8]) XVIII. v. 373 squt.

[9]) ὑπο κύκλα ἑκάστῳ πυθμένι θῆκεν.

[10]) θεῖον ἀγῶνα.

[11]) l. c. Οὔατα δ' οὔπω — δαιδάλεα προσέκειτο τά ῥ' ἤρτυε, κ. τ. λ.; cf. Helbig l. l. p. 347; Baumeister l. l. 463.

[12]) Furtwängler die Bronzefunde aus Olympia p. 17.

[13]) Her VIII. 39.

[14]) O Parnasie wspomina Herodot VIII. 27. gdzie na Parnas chronią się Focejczycy w potrzebie z Tessalami. cf. VIII. 32. VIII. 37.

[15]) Odyss. VIII 79.

główne wejście, obok tego liczne boczne bramy. Po rzeczonym murze, który dziś nosi nazwę „Helleniko“ pozostały znaczne reszty; w wiekach średnich uważano je za mury jakiejś starożytnej twierdzy, stądto osada, wieś powstała tutaj zowie się „Kastri“.

Od głównej bramy prowadziła widocznie druga na zachód, a następnie terasami w górę na platformę, wiodącą do świątyni; przy tej drodze musiały mieścić się owe liczne skarbce (thesauroi), mniejsze lub większe kaplice poszczególnych miast greckich, gdzie składano bogu anathemata [1]).

Świątynia sama wznosiła się na podmurowanej terasie, której mur był zbudowany, jak to dziś jeszcze widocznem, z ciosowych kamieni, zupełnie nie obrobionych, owego „kamiennego archiwum“ świątyni, jak powiada Guhl i Koner [2]); ryto bowiem na nich z czasem napisy, które w większej części odnoszą się do manumissyi niewolników z datami wedle chronologicznego porządku kapłanów Apollina. Świątynię mieli wybudować [3]) Agamedes i Trophonios, dwaj bracia, ci sami, którzy wedle podania zbudowali skarbiec króla Hyrieusa w Beocyi, a następnie nocą przychodzili, kamień jeden z zewnątrz, w tym celu przez nich wmurowany usuwali, skarby zaś kradli. Król zastawia na złodziei samołówkę; Agamedes schwytany, ażeby nie być poznanym, prosi brata, o zdjęcie mu głowy. Trofoniusa zaś pochłania ziemia w gaju „Lebadeia“ w Beocyi, gdzie powstała naśtępnie wyrocznia Trofoniusa i gdzie obydwu braci czczono jako bóstwa wieszcze [4]).

Herodot podaje tę samą anegdotę [5]) mówiąc o skarbach króla egipskiego Rhampsynita (Ramsesa III.), która zresztą jest pochodzenia indogermańskiego, znachodzimy ją również u Buddhystów, Turków, Rossyan i nowelistów włoskich [6]). Wedle innego znów podania [7]) obaj bracia proszą po zbudowaniu świątyni w Delfach, Apollina o nagrodę dla siebie; bóg przyrzeka im ją dnia siódmego, umierają tedy obydwaj w nocy dnia szóstego na siódmy [8]). Tyle o mycie samym.

Świątynia spaliła się w roku 548 prz. Chr. [9]) i wtedy wedle Herodota [10]) amfiktyonie podjęły się budować nową świątynię za 300 talentów; na Delfy przypadała czwarta część całej sumy. W tym celu zbierali Delfowie datki po miastach, byli również w Egipcie; król Amasis dał im 1000 talentów ałunu potrzebnego do impregnowania materyału drzewnego na budowę świątyni, przeciwnie Grecy w Egipcie złożyli tylko 20 min tego materyału.

Ałunu używali starożytni do imregnowania drzewa, przeznaczonego na budulec, by je uczynić ogniotrwałem, co w tym wypadku było nader wskazanem po smutnem doświadczeniu; stara bowiem świątynia była prawdopodobnie zbudowana z drzewa, jak przyjmują wogóle uczeni. Teorya ta podaje, idąc za świadectwem Virtuviusa, że grecka architektura powstała z drzewnej konstrukcyi. Max Collig powiada odnośnie do tego problemu na-

---

[1]) Guhl i Koner piszą w tym względzie (l. l. p. 144): „Auch eine grosse Zahl der sogenannten Schatzhäuser müssen an dieser Strecke gelegen haben“.

[2]) l. c.

[3]) Paus. IX. 37. 33.

[4]) cf. Herod. VIII. 134; Baehr. l. l. I. 882.

[5]) II. 121.

[6]) cf. Wiedemann l. l. p. 447.

[7]) Plut. de consol ad Apoll. cf. Cicero Tuscul I. 47.

[8]) cf. Reallexikon von Lübker p. 18.

[9]) Paus. X. 13; Euseb. Arm. ed. Schoene II., cf. Herod. I. 50.

[10]) II. 150.

stępująco [1]: „Mehrere Theorien sind darüber aufgekommen. Die älteste ist die des Vituv, welche während der ganzen Renaissance geherrscht hat und in mehr oder weniger selbstständiger Weise von Schriftstellern unserer Zeit angenommen worden ist. Nach dieser Theorie geht die griechische Architektur von der Holzkonstruktion aus.“ Wedle świadectwa Pausaniasa natomiast pierwotna świątynia Apollina miała być spiżem wyłożona, podobnie jak świątynia Ateny Chalkioikos w Sparcie i skarbiec Myrona, tyrana Sykyońskiego [2]. Steph. Byzantinus znów pod wyrazem — Δελφοί — mówi o chacie kamiennej którą tworzyło pięć kamiennych słupów [3].

Wspomniał już raz Herodot o pożarze starej świątyni w księdze pierwszej [4], gdzie wylicza dary Kroesusa ofiarowane bogu. Jednak wspomniany układ amfiktyonów odnoszący się do budowy nowej świątyni nie doszedł widocznie do skutku. Alkmeonidzi, wypędzeni z Aten przez Pizystratydów usiłują wyzwolić Ateny od tyranii; ponoszą wszakże klęskę pod Lipsydrium i wtedy uciekają się do nowego środka, by usunąć swoich przeciwników z Aten. Biorą z własnej ochoty budowę nowej świątyni na siebie, i wznoszą ją okazalszą od tej, jaką chciał mieć sam rysopis, ze zwykłego, lecz trwałego kamienia „poros“ (Kalktuff) z pronaosem z paryjskiego marmuru [5]. Miał zaś budować ją Spintharos, architekt z Koryntu z zewnątrz w stylu doryckim, wewnątrz prawdopodobnie ze słupami jońskimi [6]; budowę świątyni rozpoczęto między rokiem 512—510, a skończono po roku 480 przed narodzeniem Chr. (w Olympiadzie 75). Składała się z pronaos, naos z hypaetronem przeznaczonem dla światła i z adyton. Świadectwo Filostrata [7] zowie ją »ἑκατόμπεδος ναός« [8]. Na pronaos zdają się wskazywać miejsca u Herodota [9]: srebrny krater Kroesusa umieszczony w rogu pronaos, anathema Eginetów [10] trzy złote, gwiazdy na spiżowym maszcie również znachodzą się w pronaos, obok srebrnego karateru Kroesusa.

O megaron czyli adyton świątyni mówi Herodot [11]: „posłowie lidyjscy wchodzą do „sanctissimum“ wyroczni“, gdzie, jak wiemy, stał trójnóg boga, ów prototyp dla wszystkich trójnogów Apollinowych [12] i tron Pythii, dalej [13] prawodawca Lykurg przybywa w miejsce „święte świętych“ i w [14]: Persowie zajęli miasto, spieszą do świątyni Apollina — już byli niedaleko, wtedy Akeratos, jeden z kapłanów dostrzegł nadzwyczajne zjawisko, świętą zbroję, której nikomu dotknąć się nie było dozwolonem, ujrzał z adyton wyniesioną i porzuconą przed świątynią.

O ołtarzu zaś Apollina wspomina Herodot w księdze [15], trójnóg złoty,

---

[1] l. l. p. 39.

[2] cf. M. Collignon l. c.

[3] cf. Sittl. p. 359: In einer steinernen Hütte, welche fünf Steinblöcke bildeten bestand der Bau des Trophonios und Agamedes in Delphi.

[4] 50, 51.

[5] cf. Her. V. 62., cf Baehr. ad h. l.

[6] cf. Guhl und Koner l. l. 144.

[7] Apollon Tym VI. n.

[8] cf. Handbuch der Archäologie der Kunst v. K. O. Mueller p. 58.

[9] I. 51.

[10] VIII. 122.

[11] I. 47.

[12] cf. Baumeister. Denk. p. 463.

[13] I. 65.

[14] VIII. 37.

[15] IX. 81.

ofiarowany przez Hellenów bogu po zwycięstwie pod Plateami, stanął w pobliżu ołtarza Apollinowego. Ołtarz Apollina wraz ze złotym posągiem boga i omfalos, stożkową piramidą z białego marmuru, oznaczającą środek ziemi, którą zdobiły dwa złote orły, święte ptaki Zeusa, wznosił się w adyton świątyni, gdzie nadto znachodzimy rzeczony trójnóg boga, drzewo wawrzynowe i gdzie płynie strumień ze źródła Kassotis [1]). Fragment Filochora [2]) obwinia Pizystradytów, że to oni starą świątynię podpalili, lecz zapewne jest to złośliwa fikcya, która powstała dzięki owemu antagonizmowi między Pizystratydami, a Alkmeonidami, dlatego już Herodot zaznacza, że świątynia spaliła się przypadkowo [3]).

Materyałem budowlanym jest w tym czasie przeważnie wapień i piaskowiec, zwany πῶρος [4]), marmur używany rzadko, tem mniej z wyspy Paros, który biały jak cukier kolonialny był niezrównanym w swoim rodzaju, skoro i dziś jeszcze takim pozostał; zwano go inaczej „Lychnites“ od krętych sztolni, przy pomocy których go dobywano [5]).

Po świątyni Apollina pozostały do dziś stylobat [6]) i fragmenty starodoryckich słupów, sześć stóp grubości mających; wogóle Delfy nie są jeszcze dotąd pod względem archeologicznym w znacznej części zbadane z tego powodu, że Kastriotowie posiadają dziś na obszarze dawnych Delf zwłaszcza w stronie południowej swoje winnice; wszędzie są widoczne kamienne, mniejsze lub większe terasy, stylobaty domów, wszakże trudno rozeznać do jakich należały budowli, czy publicznych czy prywatnych. Najlepiej znaną jest dotychczas część północnozachodnia temenos poświęconego bogu. Fundamenty świątyni z murami poprzecznymi tworzą cele, które pogłębiają się w kierunku zachodnim tak, że adyton świątyni musiało leżeć na samym krańcu w tym szeregu, gdzie dziś jeszcze dostrzegamy silny prąd powietrza, kiedyś wiejący z czeluści, dziś natomiast w obrębie murów polygonalnych świątyni [7]).

---

[1]) cf. Guhl. u. Koner l. l. p. 145.; Lübker Real. „Delphi“.

[2]) fr. 70.

[3]) l. c. αὐτομάτως κατεκάη. cf. Wiedemann ad. h. l. p. 609.

[4]) co do innych gatunków cf. Sittl. l. l. p. 287.

[5]) Stąd to Sittl wyraża się o marmurze jako materyale budowlanym w tym czasie następująco (p. 293.):

„Aus Marmorblöcken zu bauen fiel bloss solchen sein, welche mit ihrem Reichthum prunken wollten. Der Markt und das Prytaneion der Goldgräber von Siphnos (Herodot. III. 57.) und die delphische Tempelfaçade der Alkmeoniden, die Amphiktionen hatten nur Poros ausbedungen, sind die Vorläufer der Marmorverschwendung, welche die Athener im 5 Jahrhund, als nachzuahmendes Muster aufstellten... Warum sollte da ein reicher Mann nicht z. B. seinen Wein in Marmor keltern?“

Na stronicy zaś (540) czytamy, odnośnie do naszego miejsca:

„Noch wird der Marmor nicht zn Bauten verwendet, erst gegen das Ende unserer Periode bauen die Alkmeoniden um Aufsehen zu erregen delphischen Tempel aus Marmor. Der namals eigentlich ausbedungene Kalkstein war das übliche Material der Tempel, vobei auch grober Muschelkalk nicht verschmäht wurde. (κογχυλίας κογχίτης).

[6]) Unterbau κρηπίς-κρηπίδωμα στυλοβάτης; cf. Sittl. l. l. p. 312 i p. 333.

[7]) Świadectwo Guhla i Konera (l. c.) jest w tym względzie następujące:

„Es scheint schon jetzt sicher zu sein, dass das Adyton die Stelle, der westlichen Substructionskammern einnahm. — Unter dem Tempel ziehen

U Herodota znachodzimy wymienione niektóre z owych, powyżej wspomnianych »θησαυροί« wzniesionych po obu stronach drogi, wiodącej do świątyni Apollina.

Z księgi (I. 14 i 50) dowiadujemy się, że sześć kraterów złotych Gygesa i tron Midasa znachodziły się w skarbcu Koryntyan, dalej, że lew ze szczerego złota, ważący 10 talentów, dar Kroesusa po pożarze starej świątyni, przeszedł również do skarbca koryntyjskiego, gdzie go widział jeszcze Herodot.

W tym samym skarbcu znachodziły się nadto [1]) cztery srebrne pithoi [2]), naczynia do przechowywania płynów: jak wina, oliwy, miodu i t. d. również dar Kroesusa i kadzielnica Euelthona, władcy w Salaminie na Cyprze.

Ten skarbiec jednakowoż — powiada Herodot [3]) — nie należał właściwie do Koryntyan, lecz do Cypsela, syna Eetiona, tyrana w Koryncie [4]). Drugi skarbiec, mianowicie klazomeński, wymienia Herodot również przy darach Kroesusa: złoty krater dar Kr. po pożarze świątyni umieszczono w skarbcu klazomeńskim [5]). Do najbogatszych jednak miał należeć wedle Herodota [6]) skarbiec mieszkańców z wyspy Siphnos, który zbudowali z dziesiątej części (dziesięciny) swych bogatych dochodów, jakie im przynosiły kopalnie złota i srebra [7]).

Cel tych skarbców oznacza Strabo [8]) słowy: »Θησαυροὶ οὓς καὶ δυνάσται κατεσκεύασαν, εἰς οὓς καὶ χρήματα ἀπετίθεντο καθιερωμένα καὶ ἔργα τῶν ἀρίστων δημιουργῶν. κ. τ. λ. [9]). Zawierały one zatem dary, złożone bóstwu w ofierze, naczynia libacyjne, które należało tu osobno przechować, by je wykluczyć od codziennego użytku, i dzieła sztuki również, jako anathemata, poświęcone bóstwu; miały zaś w większej części schemat małych kaplic (aediculae, naiskoi), który to schemat posiadamy odtworzony na licznych wazach.

Z wielkiej ilości przykładów podaje K. Boetticher w dziele swojem [10]) dwa głównie: na obydwu [11]) przedstawione sacellum, w którem są złożone dary dla bóstwa. Na figurze 26-tej ponad sacellum, wznosi się trzonowy słup, ozdobiony dwiema krzyżującemi się pochodniami, sacellum ocienia święte drzewo, po drugiej zaś stronie drzewa świętego na słupie jońskim zdobnym w pochodnią i wstęgę, spoczywa amfora na wino; na figurze zaś

---

sich behufs besserer Fundamentierung angelegte Quermauern mit dazwischen liegenden Kammern hin; nach Osten hin ganz flach, nehmen sie nach Westen an Tiefe zu, der grösseren Tiefe des Felsens entsprechend; auch die Lage des Spaltes lässt sich durch eine merkwürdige, kalte Luftströmung, die von dem Tempel her aus der Polygonmauer anstritt, mit Sicherheit bestimmen."

Zapewne poszukiwania Towarzystwa Archeologicznego przedtem w Atenach, teraz od r. 1884 w samych Delfach i w Epidauros istniejącego okażą się w tym wypadku więcej pozytywnemi. (cf. Dr. Albert Kuhn. Allgemeine Kunstgeschichte p. 136).

[1]) I. 51.

[2]) πίθοι.

[3]) I. 14.

[4]) cf. Herod. V. 92.

[5]) I. 51.

[6]) III. 57.

[7]) potwierdza to świadectwo Her. Pausanias X. 11. §. 2; cf. Sittl. l. c. Lübker Reall. p. 236.

[8]) IX. p. 641.

[9]) inne miejsca u K. F. Hermanna-Gottesdienstliche Alterthümer der Griechen p. 105.

[10]) Der Baumcultus der Hellenen p. 157—162; cf. fig. 26 i fig. 56.

[11]) fig. 26 i fig. 56.

56-tej zdobi słup również jedna tylko pochodnia pod kątem skośnym doń ustawiona, słup natomiast wieńczy kosz kwiatów, złożonych Dionysosowi w ofierze, prawdopodobnie jako dar pierwocin z winnicy, czy ogrodu. Po lewej stronie na tej samej figurze widzimy znowu inne sacellum, które zdobi para pochodni z thyrsosem boga i amfora także na wino, w górze nowe sacalleum z hermą Priapa, jako stróża darów [1]).

Typy te przytoczone dają nam obraz, w jaki sposób powstały owe donaria-thesauroi. „Gewiss — powiada Boetticher [2]) — haben ursprünglich blos abgegrenzte Plätze im Peribolos (Temenos) mit erhabenen Pfeilern und Gestellen nach und nach zur Ausführung von Thesaurengebäuden auf diesen Plätzen geführt; die Dedicationsinschriften mit dem Namen der Stifter sind natürlich an solchen Gestellen gleich ursprünglich vorhanden gewesen".

Anathemata w Delfach w świątyni Apollina.

Anathemata ofiarowane Apollinowi wymienia Herodot w następującym porządku [3]): Król lidyjski Gyges [4]) śle bogom bogate dary, złote i srebrne; godnych pamięci jest sześć złotych kraterów w skarbcu koryntyjskim.

Jest on pierwszy po Midasie, który z cudzoziemców obdarza wyrocznię delficką. Midas zaś ofiarował Apollinowi swój tron, godny uwagi, który stał obok kraterów Gygesa [5]). Bogactwa Gygesa obok bogactw Kroesusa posiadały w starożytności swoje imię historyczne i żyły w przysłowiach. Już Herodot [6]) zdaje się wiedzieć o wierszu Archilocha, jednakowoż miejsce to jest późniejszym wtrętem; wiersz zaś sam posiadamy zachowany w „Analecta" Bruncka [7]) οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει, autor zaś anekreontyku XV. mówi:

οὔ μοι μέλει Γύγαο
τοῦ Σαρδίων ἄνακτος [8]).

Nie dziwo zatem, że złoto i srebro Gygesa, złożone w dani niejako Apollinowi zowią Delfowie jego mianem „Gygadas" [9]). Wiadomość podaną przez Herodota, że Gyges pierwszy z obcokrajowców obdarzył wyrocznię w Delfach, zatwierdzają Fanias i Teopomp [10]). Midasa zaś siedzącego na tronie i wydającego wyroki, przedstawia nam pewna waza etruska w muzeum gregoryańskiem. Leacke odkrył nadto pomnik wykuty w skale, we Frygii, przedstawiający zdaje się, siedzącego króla na tronie, który to pomnik ma zawierać nawet imię królewskie wyryte [11]). Kratery, jak wogóle inne anathemata, jakie przychodzą u naszego historyka, rozbiorę suo tempore w osobnym rozdziele, tutaj wspomnę jedynie, że pierwotnie użytek ich był wyłącznie praktyczny, i tak w kraterach mieszano wino z wodą, a następnie

---

[1]) cf. nadto fig. 33.
[2]) l. l. p. 162.
[3]) I. 14.
[4]) 687—652.
[5]) co do czasu, kiedy ci władcy Wschodu panują, cf. Beloch.
[6]) I. 12.
[7]) t. l. p. 42.
[8]) cf. Geschichte der gr. Litteratur v. W. Christ. (1898) p. 134.
[9]) I. 14; ὑπο Δ. καλεέται Γυγάδας ἐπὶ του ἀναθέντος ἐπωνυμίην.
[10]) cf. Athen. VI. 4. 231. E. T. II. p. 390 ed Schweigheuser et Baehr. ad h. l.
[11]) l. c. conf. Baehr.

stają się sprzętem sakralnym i przedmiotem sztuki artystycznej, ozdobą świątyń i miejsc poświęconych bóstwu. [1])

Drugim z rzędu z panujących lidyjskich, mówi Herodot [2]) był Alyattes, który po swej chorobie przyszedłszy do zdrowia, ofiarował wyroczni srebrny krater wraz z podstawą z litego żelaza, rzecz nader oryginalną, dzieło Glauka z Chios, co pierwszy miał wynaleść sztukę lutowania metali w ogólności.

O Glauku z Chios, jak i innych achitektach podanych u Herodota, przyjdzie nam mówić w jednym z następujących rozdziałów niniejszej pracy [3]). Anathema to wedle świadectwa Hegesandra [4]) zdobiły wyniosłe zwierzęta i rośliny, ornament wschodni [5]).

Z księgi [6]) dowiadujemy się dalej, że Argiwowie umieszczają w świątyni wizerunki Kleobisa i Bitona w nagrodę za ich tak wzniosłą miłość dla matki i poświęcają je bogu [7]). Wedle świadectwa Polluxa [8]) obrazy te były odziane w bogatą suknię „tebennos" odzież majętnych. Pausanias [9]) wspomina o płaskorzeźbie w marmurze, przedstawiającej właśnie ów pietystyczny czyn synów względem swej matki. Beger w dziele [10]) podał rysunek tej rzeźby, a Montfauçon przyjął ją bez zastrzeżenia i odnosi do Kleobisa i Bitona [11]). Jednak Boettiger w dziele swem [12]) zaznacza, że na wspomnianej płaskorzeźbie chybiony najważniejszy moment z czynu młodzieńców; rzekoma kapłanka bowiem jedzie na wozie ciągnionym przez jarzmo wołów, obok których kroczą dopiero młodzieńcy. Pausanias zresztą umieszcza te wizerunki w świątyni Aopollina Lidyjskiego w Argos, gdzie także wedle jego świadectwa [13]), wznosił się posąg Bitona, dźwigającego na barkach wołu [14]).

Historycznymi są dary Kroesusa, jakimi obesłał świątynie i wyrocznie greckie; Delfy otrzymały lwią część z jego własnego mienia, podobnie jak i wyrocznia Amfiaraosa w Beocyi, inne natomiast jak już wiemy z majątku

---

[1]) Krause w dziele swem „Angeiologie" (p. 2) charakteryzuje wogóle naczynia starożytne Hellenów w tych słowach:

„Die in bunter Mannigfaltigkeit der Gestallen von dem hohen reich verzierten Krater und der schön gewölbten Amphora, his zu dem kleinsten Alabastron herab gleichmässig hervortretende Symmetrie der mit dem Zweck des Gefässes harmonierenden Form, die sinnige und gewählte Ausstattung der Gefässe sind so hervorragende Eigenschaften dieser an sich untergeordneten Classe von Kunst und Industriewerken, dass sie uns die günstigsten Schlüsse auf die glänzenden Zweige der bildenden Kunst abzwingen würden, auch wenn uns nicht ein einziges Denkmal der letzteren erhalten worden wäre."

[2]) I. 25.

[3]) cf. Max Collignon l. l. p. 89; Sittl. p. 548.

[4]) Athen. 5. 210.

[5]) Sittl l. c. „an welchem er erhabene Thiere und Pflanzen anbrachte".

[6]) I. 31.

[7]) ὡς ἀνδρῶν ἀρίστων γενομένων.

[8]) VII. 61.

[9]) II. 20.

[10]) Specil. Autiqu. p. 146—149.

[11]) T. l. p. 24.

[12]) „Ideen zur Kunstmythologie II. p. 282.

[13]) II. 19.

[14]) cf. Baehr. ad h. l. Nie zawadzi tutaj dodać, że motyw starożytny o Kleobisie i Bitonie był również niejednokrotnie przedmiotem sztuki nowoczesnej, jednakowoż zawsze jak podaje Boettiger (l. c.) z rezultatem mniej szczęśliwym.

pewnego stronnika Pantaleona, przyrodniego swego brata, ktory rościł sobie również pretensye do korony [1]).

Przejdźmy te anathemata po kolei.

Najpierw mówi Herodot [2]) o 113 cegłach z białego złota, z których każda miała wzdłuż 6 szerokości dłoni, trzy wszerz, wzwyż jedną szerokość dłoni i po dwa talenty wagi, nadto o czteru cegłach, które kazał Kroesus ulać ze szczerego złota, każda po dwa i pół talentów wagi [3]). Przedstawiały one wartość ogółem, — wedle obliczenia Jacobsa w rozprawie [4]) — 199·772 dakatów (Friderici aurei) na nasze pieniądze. Diodor podaje [5]), że te złote cegły stały nienaruszone aż do świętej wojny focyjskiej (w Olympiadzie 108-mej); wtedy to Focejczycy zabrali je ze skarbca apollinowego i użyli we własnej mennicy, nadto 360 złotych czar, każda po 2 miny wagi, złotego lwa i złoty posąg kobiety, ogółem 4000 talentów wartości wedle monety srebrnej [6]). Cegły Kroesusa jako dar boga w ofierze złożony reprezentują w tym wypadku, że tak powiem wschód, przedewszystkiem Babylonią, gdzie ten materyał budowlany był powszechnym od najdawniejszych czasów. „Im Euphratlande ist die Ziegelarchitektur für alle Zeiten begründet worden“ powiada Sittl [7]). Wszak już u Herodota czytamy (V. 101), że większa część domów w Sardes była zbudowana z trzciny, nawet murowane z cegieł miały dach trzcinowy (dlatego to miasto tak łatwo spłonęło).

Zdaje się, że na owych czteru cegłach szczerozłotych stanął lew również szczerozłoty, stanowiły one prawdopodobnie bezpośrednią podstawę, na której spoczął; te drugie cegły natomiast tworzyły widocznie właściwy jej trzon. Lew ważył 10 talentów, po pożarze świątyni chroni się do skarbca koryntyjskiego straciwszy ze swej masy szczerozłotej $3^1/_2$ talentów; co się z nim stało następnie, wiemy z Diodora [8]).

Lew, symbol słońca, u ludów wschodnich głównie u Assyryjczyków a stąd i Lydów, jako anathema tłómaczy nam dokładnie zasadę archeologiczną, na czem polega istota tegoż anathematu [9]).

Dalej ofiarował Kroesus [10]) Apollinowi dwa kratery, złoty i srebrny znacznej wielkości; złoty stanął po prawej, srebrny po lewej stronie przy wejściu do świątyni, może też przy adyton, (zbyt ogólnie powiedziane, przeto trudno rozstrzygnąć o miejscu). Po pożarze zmieniają obydwa kratery swe miejsca: złoty, ważący $8^1/_2$ talentów i 12 min przechodzi do skarbca klazomeńskiego, srebrny o 600 amforach stanął w rogu pronaos; był on podobno dziełem Teodora z Samos, w każdym razie niezwykłą rzeczą w swoim ro-

---

1) cf. I. 92.

2) I. 50.

3) Palaiste (παλαιστή) dłoń oznacza właściwie $^1/_4$ stopy »λευκὸς χρυσός« zaś nazywali starożytni także electrum (ἤλεκτρον) amalgamat czystego złota z innym metalem, przedewszystkiem ze srebrem (Plinius Hist. Natur. XXX., III. sect. 23 i XXXVII 7 sect. 11.)

4) Dissertatio de mensuris Herodot p. 8 squt.

5) XVI. 56.

6) cf. Baehr. ad h. l.

7) l. l. p. 280.

8) ut. supra et cf. H. I. 50.

9) Billiger kann — przytaczam słowa Sittla (l. l. p. 525), statt des Gottes ein Abzeichen desselben — wie Doppelbeile, die den Blitz des Zeus bedeuteten in der untersten Schicht von Olympia, oder ein Wagen desselben Gottes“. (cf. Sittl l. l. p. 509; Baehr. ad h. l.)

10) I. 51.

dzaju. Mieszkańcy Delf w czasie świąt Theopania, używają go jako sprzętu sakralnego [1]).

Krater srebrny dla możnego władcy Wschodu sporządza Grek, twórca pierścienia Polykratesowego [2]). Lecz o nim mówić będę osobno podobnie jak i o Glauku, twórcy chemicznego lutowania metali [3]). Tutaj wszakże podnieść należy, że Herodot już miał w tym względzie do czynienia z ustną tradycyą; powiada bowiem [4]) „zdaniem zaś Delfijczyków jest on dziełem Teodota ze Samos“ chociaż sam bardzo chętnie ją przyjmuje: „ja zaś jestem tego samego zdania“, dodaje l. c.

I z tego to powodu Sittl [5]) zowie wiadomość podaną przez Herodota przypuszczeniem jedynie. Pisze tedy: „dass der grosse silberne Mischkrug, welchen Kroisos nach Delphi weihte von Theodoros herrühre, war eine blosse Vermuthung“, co uważam za zbyt radykalne, wszak tradycya ma swoje słuszne prawa.

Herodot wymienia następnie z anathematów Kroesusa cztery srebrne kadzie i dwa perirranteria [6]) złote i srebrne: złote z napisem od Lacedemończyków, jednak Herodot wprost dodaje, że któryś z mieszkańców Delf, (wymienić go nie chce imiennie, chociaż wie o nim) wyrył imię Spartan na anathema, ażeby im się przysłużyć i stanowczo uważa je za dar Kroesusa [7]).

Pithoi były to naczynia większe od kraterów bez ozdoby i malatury, najstarsze z drzewa i gliny, nadto ze spiżu i srebra. Jeszcze Strabo wspomina o drewnianych pithoi u Illyrów [8]). Grecy przysłowiowo uważali „pithoi“ za największe naczynia, przeznaczone do przechowywania płynów [9]). Anakreon w pieśni „winobrania“ [10]) wspomina o pithoi, które napełniano świeżo wytłoczonym moszczem winnym. Zna je już Iliada i Odysseja. W Iliadzie [11]) czytamy: „wszak stoją dwie kadzie na progu Zeusowym z darami — jedna pełna dobra, druga zaś biedy“ — i w Odyssei [12]) „Tam stały także kadzie ze starem winem o balsamicznej woni [13]), które zawierały w sobie czysty, boski napój, szeregiem oparte o ścianę.“ Jedne miały kształt owalno-kończaty, by tem lepiej mogły być wkopane w piasek, wogóle w ziemię; tym bowiem sposobem starożytni przechowywali wino, chroniąc je przed zewnętrznymi wpływami powietrza. U Plutarcha w Sympos [14]) czytamy: „dlatego wkopują kadzie (w ziemię) i pokrywają je, by nawet najlżejszy powiew wiatru ich

---

[1]) Święto Theophania, lub jak chce Creuzer Teoxenia (Symbolik. u. Mythologie III. p. 10 squt.) zresztą bliżej nie znane było prawdopodobnie wyrazem kultu religii objawionej, której ślady dadzą się dostrzec również w religii starożytnych Hellenów, jednakowoż duch helleński zachował wszędzie swój indywidualny charakter, genealogizując antropomorficznie idee bóstwa i wiary, (cf. Baehr. ad h. l.); cf. Hermann l. l. II. p. 447 uw. 4. den hellenishen Grundtrieb, jenen Hang zum antropomorphistischen Genealogisieren.

[2]) H. III. 41.

[3]) cf. K. O. Mueller l. l. p. 40; M. Coll. l. l. p. 88—89.

[4]) l. c.

[5]) l. l. p. 535 uw. 9.

[6]) πειῤῥαντήρια.

[7]) l. c. ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο Κροίσου.

[8]) V. 214 Casaub: καὶ οἶνον ἐπὶ ξυλίνων πιθων ἁμάξαις ἀναθέντες καὶ ἔλαιον.

[9]) Theokryt X. 13, Pollux VI. 43.

[10]) LI. 9, ἐπιλήνιος ᾠδή.

[11]) XXIV. 527.

[12]) II. 340.

[13]) ἡδυποτόιο.

[14]) VII. 3. 2.

nie dotykał“ [1]). Takiemi mogły być owe kadzie (w liczbie 300) w piwnicy bogatego Gelliusa z Agrigentu, wyciosane w skale [2]).

Inne znów miały szeroką podstawę i obszerny otwór u góry tak, że można było wygodnie czerpać z nich wino, mniejszemi naczyniami i zbliżały się z tego powodu swym kształtem do kraterów; podobnymi były zdaje się wspomniane pithoi Homerowe. Puszka Pandory u Hesioda [3]) prawdopodobnie miała również kształt pithos o szerokiej podstawie; 4 srebrne kadzie Kroesusa mogły mieć podobny kształt. Z większych nie posiadamy dotąd żadnego zabytku; z mniejszych zaś „Antiquarium“ starszego muzeum Berlińskiego posiada kilka glinianych z uchami o formie u dołu owalno-stożkowej. Natomiast na wazach mamy dość liczne przykłady tego drugiego pithos o szerokiej podstawie. Na wazie starożytnej w Monachium (kelebe czara ofiarna), widzimy przedstawiony pithos centaurów (Kentauren-Pithos). Herakles stoi tutaj przed wielkim pithos centaura Folosa [4]), który sam obawia się podnieść pokrywę naczynia, dlatego podnosi ją Herakles i czerpie mniejszem naczyniem wino, na co nadbiegają inne centaury, zwabione zapachem napoju [5]).

Na peryntyjskich monetach widzimy wielką kadź z obszernym otworem u góry, wkopaną w ziemię, z której nieco jedynie wystercza. Eurysteus schował się w niej przed Heraklesem [6]), Herkules staje przed nim, król wystraszony wyciąga błagalnie do niego ręce, które na wazie wzniesione z pithos jedynie dostrzegamy, Eurysteusa samego nie widzimy zupełnie [7])

W muzeum [8]) odnachodzimy reprezentacyą stojącej kadzi, tak zwanej „Danaiden-Pithos“, gdzie na próżno Danaidy wlewają wodę, która strumieniem przez otwór w dnie na zewnątrz wypływa [9]). Beczka Dyogenesa ze Sinope musiała również być podobną do pithos z szeroką podstawą [10]). W Grecyi sporządzano je przedewszystkiem w Atenach, gdyż glina przydatna potemu była na miejscu, kraj zaś obfitował w wino, oliwę i miód, które trzeba było przechować. Plutarch [11]) podaje, że Amfiktyonowie płącą Sulli srebrem z krateru Kroezusa, wyżej już przez nas omówionego, zawierającego 600 amfor objętości, nazywa ten pithos ostatnią sztuką z królewskich darów [12]) Kroesusa [13]). Rzeczone kadzie, to typ sprzętu sakralnego podobnie jak i obydwa „perirranteria“ (Sprenggefässe). Że prawdopodobnie te ostatnie nie różniły się wielce od „lebes“ większej miednicy, lub czary—powiada Krause [14]).

Dalszymi darami Kroesusa była złota statua kobiety, wysoka na trzy łokcie, wedte zdania Delfijczyków, statua piekarki króla, która miała urato-

---

[1]) ἐπαφαύη.

[2]) Diodor XIII. 83.

[3]) Ἔργγα καῖ Ἡμέραι 82 squt.

[4]) cf. Apollod. II. 5. 4. 3.

[5]) Münchener Vasenversammlung, Grosser Saal T. II. Nr. 35.

[6]) Diod. Sicul. IV. c. 12., ὃν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς... καὶ φοβηθεὶς-ἔκρυψεν ἑαυτὸν εἰς χαλκοῦν πίθον; cf. Apollod. II. 5. 1. 7.

[7]) cf. Mionett Descr. d. medaill. I. 409, Nr. 517; cf, Vassenversammlung im Antquarium des K. Museums zu Berlin Nr. 638; 655; 653.

[8]) Pio Clemens IV. 36.

[9]) cf. Archeol. Zeitung v. Ed. Gerhard 1843 Tafel XII. 3. 4. p. 192.

[10]) cf. Suidas ζωή πίθου i Eust. do Il. XXIV. 526.

[11]) Sulla c. 12.

[12]) τῶν βασιλικῶν.

[13]) cf. Krause l. l. p. 227—238; p. 49, uw. I.; Sittl l. l. p. 256.

[14]) l. l. p. 43 gdzie czytamy: „Wahrscheinlich waren dieselben von einem Lebes einem grösseren Becken, einer grosseren Phiale nicht sehr verschiedenen“.

wać go od śmierci, gdy macocha usiłowała w chlebie podać mu truciznę, wedle świadectwa Plutarcha [1], nadto naszyjnik i pas żony [2]. Ten posąg niewieści należy zestawić z wizerunkiem Artystony, córki Cyrusa, ulubionej zaś żony Dariusa, o której Herodot wspomina w księdze [3]: dla niej to kazał Darius wykonać posąg z lanego spiżu [4]) i z wizerunkami Kleobisa i Bitona, jako świadectwem historycznem rzeźby ówczesnej. Możemy zaś dotąd o niej sądzić głównie z monet; stąd znamy Herę ze Samos, którą miał wykonać Smilis z Eginy [5]) efezyjską Artemidę i Apollina z Amyklai, z niektórych fragmentów, jakie zachowały się dzięki materyałowi, z którego były sporządzone [6]) i z malatury na wazach, pochodzących z tego czasu.

Sittl odnośnie do miejsca Herodotowego [7]) tak pisze [8]):

„Die statuarische Kunst scheinen die Perserkönige nur für ihre Schatzkammern gehabt zu haben, man hört z. B. von einem in Gold getriebenen Porträt von Dareios Lieblingsfrau. Was erhalten blieb sind kleine abscheuliche Astarte-bilder.“

Naszyjnik i pas, części stroju kobiecego, jako anathema bogu złożone, to symbol zrzeczenia się rzeczy cennej, bardzo drogiej nieraz na rzecz bóstwa od czasów najdawniejszych [9]).

W końcu złożył Kroesus Apollinowi Pithyjskiemu w ofierze inne sprzęty sakralne prawdopodobnie, mniejszej wartości, ze srebra, które może odpowiadają rzymskim „Gutti“ [10]) — rundliche Gusswerke tłómaczą, które porównam z „cheuma“ raz czytanem w Iliadzie [11]):

„Dam mu pancerz — na Asteropajosie zdobyty, ze spiżu, wokoło którego wije się [12]) wzór [13]) nadobnej cyny“ [14]).

W tym samym rozdziale mówi Herodot jeszcze o jednem anathema, mianowicie o anathema Lacedemończyków: chłopiec, przez którego rękę woda płynie, (widocznie ornament jakiegoś perirranterion), jest darem Spartan a nie rzeczone perirranteria, o których była mowa wyżej. Jest to typ niezawodnie poźniejszy, kiedy to ręce posągów oddaliły się już od zasadniczej postawy, jaką na Xoanach widzieliśmy. „Will man eine Stufenleiteiter herstellen — powiada Sittl [15]) so dürfte besonders darauf zu achten sein, in wie weit die Arme vom Körper sich lösen“. Reprezentantem zaś tego kierunku w dobie klasycznej jest arcydzieło w swoim rodzaju „Diadumenos Polykleta, którego kopią odnaleziono w pięknym posągu, z Vaeson, w młodzieńcu przewiązującem sobie głowę opaską [16]).

---

[1]) De Pyth. Orac. Opp. T. II. p. 4016.
[2]) Her. l. c.
[3]) VII. 69.
[4]) εικω χρυσέην σφυρήλατον.
[5]) cf. Max. Coll. p. 90.
[6]) cf. Sittl. l. l. p. 526—531.
[7]) VII. 69.
[8]) p. 624.
[9]) cf. Baehr. ad h. l.; Herod. III. 39—43 Athenaios VI. p. 232 i Eustathius do Homera Odyssei p. 453, 23 Basil.; Schiller „Ring des Polykrates“.
[10]) ἀναθήματα οὐκ ἐπίσημα... καὶ χεύματα ἀργυρεα κυκλοτερέα.
[11]) XXIII. v. 561.
[12]) ἀμφιδεδίνηται.
[13]) χεῦμα.
[14]) cf. Krause l. l. p. 452—462.
[15]) p. 531.
[16]) cf. M. Coll. l. l. p. 158

Tak przeszlibyśmy wszystkie anathemata Kroesusa złożone wyroczni w Delfach; idą następnie w księgach dalszych anathemata delfickie porządkiem następującym: W księdze IV. (162) Euelton, władca salamiński na Cyprze, ofiaruje Apollinowi kadzielnicę, rzecz wielce artystyczną [1]), sprzęt sakralny, odznaczający się widocznie tereutycznymi względami [2]). W księdze VIII. (27) Focejczycy w walce z Tessalami zabierają jako zdobycz 4000 tarcz z poległych, połowę ślą do Abae, sławnej świątyni Apollina obok Cheronei, drugą połowę do Delf. Z dziesięciny zaś zabranych skarbów, sporządzają trzy posągi, które walczą o trójnóg; grupa ta artystyczna stanęła przed świątynią w Delfach, podobną zupełnie ślą również do Abae [3]). Jest tu mowa o spiżowych statuach, które reprezentowały ciekawy myt o usiłowanej kradzieży trypodu poświęconego Apollinowi — przez Herkulesa. Myt ten odgrywa w historyi sztuki starożytnej znaczną rolę; jest on zabytkiem dwóch kultów, idących zrazu obok siebie równolegle, kultu przyrody, czerpiącej swą siłę i życie w słońcu i przyrody sięgającej, że tak powiem, w miazgę ziemi, — w jej demoniczną siłę. Moc Apollina polega na trójnogu, jeśli mu trójnog zabierze, to usunie chwałę swego przeciwnika, oto plan Herkalesa; pyta się tedy wyroczni o radę. Lecz kiedy Pythia odmawia mu nawet prawa do wyroczni i nie chce mu wieszczyć, zabiera trójnóg bogu; powstaje spór między Apollinem a Herkulesem, dopiero Zeus rozdziela spierających swoim piorunem [4]).

I Herkules poddaje się nałożonej nań pokucie. Wedle innego znów podania, zabiera Herkules trójnóg, ciągnie na południe do Libyi, gdzie mu upały tak dokuczają, że zniecierpliwiony chwyta za strzały i ciska je w Atenę, wierną swą towarzyszkę. Welecker dodaje tutaj: „Vielleicht ein Scherz über die Phantasien der Dichter, von dem aber ein Gegenstück in Wirklichkeit abgiebt, was von einem andern Überkräftigen, von Napoleon berichtet worden ist, dass er auf dem Rückzühe von Moskau mitten in den fürchterlichen Verheerungen der Kälte im verzweifelten Unwillen mit verzerrten Geberden in Blasphemien gegen den Himmel ausgebrocken sei". Część pierwszą niejako tego mytu, przedstawiały spiżowe statuy, o których właśnie na naszem miejscu czytamy u Herodota. Pausanias opisuje je dokładnie [5]): Apollo, Artemida, Latona, to jedna, Herakles i Atena, to druga strona spierających się w tejże grupie. Ideą przewodnią tego anathematu, powiada K. O Müller [6]) była myśl przedstawić Focejczyków, jako obrońców delfickiego trypodu przed Heraklidami, z którego to rodu pochodzili książęta tessalscy, wrogo usposobieni względem Focydy i Delf tem samem [7]).

Rzeźbiarzami tej grupy mieli być Chionis, Diyllos i Amyklaos z Koryntu, którzy żyją przed wojnami perskiemi... Wedle Pliniusa [8]) Dipoinos i Skyllis wykonują podobną grupę, również głośną w swoim czasie dla Sikyonu. Anathema Focejczyków stało się tedy quasi typem, jako archaiczny ornament na

[1]) ἐὸν ἀξιοθέητον-θυμιητήριον.

[2]) Krause l. l. p. 432.

[3]) cf. Herodot I. 46; VIII. 33, 134.

[4]) Apollod. II. 6. 1—3.: cf. Welcker Griechische Mythologie p. 778 squt.

[5]) X. 13. 4.; cf, I. 1. 4.

[6]) l. l. p. 66.

[7]) Die Idee dabei war, die Phokeer als Beschirmer des Delphischen Dreifusses darzustellen; die Thessaler-Fürsten waren Herakliden, ihr Feldgeschrei Athena Itonia. Ἴτων Itonus — Strab. IX. 5. 14. miasto obok Larissy, gdzie Atena miała swoją świątynię Il. II. 696.

[8]) 36. 10.

wielu wazach i monetach. Baumeister [1]) podaje nam wizerunek marmurowej podstawy, pochodzącej może z kandelabru, znajdującej się obecnie w Dreznie [2]), na której mamy przedstawioną skulpturę, odnoszącą się do powyższego sporu Herkulesa z Apollinem o trójnóg delficki. Scena przeto odbywa się w Delfach; poznajemy to po omfalos i po wstęgach strojnych, taeniach [3]). Po jednej stronie Herkules z trójnogiem na grzbiecie, po drugiej Apollo w długich, kręconych lokach: prawą ręką chwyta za jeden pierścień trypodu, w lewej zaś trzyma łuk i usiłuje zabrać trójnóg swojemu przeciwnikowi; na to Herkules podnosi topór, którym się już zamierzył, trzyma go ponad głową, przyodzianą w lwią skórę. W lewym ręku dzierży łuk zbrojny nadto w kołczan, na ramionach Apollina zwisa w nieładzie chlamys, rezultat widocznie szamotania się z przeciwnikiem. Po dwóch innych stronach wazy przedstawiona chwila uroczysta zgody i pojednania obu przeciwników: kapłani i kapłanki stroją trójnóg postawiony na dawnem miejscu sakralnemi wstęgami [4]).

Na jednej z waz, archaicznej hydryi [5]) widzimy zupełną ilustracyą anathematu Focejczyków. Mamy tutaj pełne strony spierających się bóstw. Przy Heraklesie jego towarzyszkę i opiekunkę Atenę, za nimi Hefaista, który na innych reprezentacyach wyraźnie rozdziela strony powaśnione; przeciwnie obok Apollina Artemidę, a nieco dalej Hermesa, wszystkie postacie gestekulują żywo. Również dodam, że i ów drugi myt o którym, wspomniałem ma swosą interpretacyą w sztuce, na pewnym lekythos, wielce fantastycznym, jak powiada [6]) Welcker: Atena uwozi tutaj na swym czworosprzęgu trójnóg, a Herkules zwycięski kroczy na przodzie. Ogółem wedle Welekera [7]) ten myt o Herkulesie liczy 62 obrazów na wazach, dla których bezprzecznie wzorem trójnóg Apollinowy, przekazany nam przez Herodota [8]).

W księdze VIII. (121) znachodzimy anathemata Grekom, ofiarowane bogu po bitwie salamińskiej. Delfy otrzymały statuę, trzymającą w ręku dziób okrętu; posąg zapewne przedstawiał samego Apollina o wysokości 12 łokci, znajdował się zaś za czasów Herodota obok posągu ze złota Alexandra Macedońskiego. Anathema zresztą bliżej nam nieznane, jest wyrazem hołdu złożonego bogu, po pokonaniu floty perskiej, podobnie, jak nieznany nam również, a wspomniany tutaj pośrednio przez Herodota, złoty posąg Alexandra Macedońskiego, gdzie przedmiot opieki poruczony łasce i względom bóstwa, przedstawia typ anathematu subjektywnego, że się tak wyrażę, typ, który za czasów Alexandra Wielkiego stał się powszechnym z tą tylko różnicą, że apoteoza nie spływała z Olimpu, lecz królowała na tronie monarszym [9]).

---

[1]) p. 463.

[2]) wedle Beckera. Augusteum I. 5.

[3]) ταινίαι.

[4]) cf. Friederich Bausteine I. 91. squt.

[5]) Gerhard l. l. II. 125.

[6]) l. c.

[7]) alte Denkmäler III. 278.

[8]) cf. Baumeister l. l. p. 464.

[9]) Czytamy tedy u Sittla (p. 650):
„Die bekannten Anekdoten über das Verhältnis vom Herrscher und Künstler gehen wohl davon aus, dass der König selbst seine Bilder, deren er eine sehr grosse Anzahl weihte, Lysippos allein auftrug, dieser hat denn auch den Idealtypus Alexanders für die Folge geschaffen“ — (cf. Sittl. p 710.)

O powyższym posągu wspomina jedynie Pausanias [1]), gdzie czytamy zbyt ogólnie: „Złożyli zaś i w Delfach Apollina z podzięki za zwycięstwapod Artemisium i Salaminą“ [2]). W następnym rozdziele (122) tej samej księgi mówi Herodot o anathema Eginetów, którzy zrazu ociągali się z donarium dla Apollina, lecz na rozkaz wyroczni poświęcają bogu trzy złote gwiazdy na spiżowym maszcie; stoją one obok krateru Kroesusa, prawdopodobnie w pronaos, jak powiedzieliśmy wyżej. Boetticher [3]) chce mieć tutaj dwie gwiazdy, poświęcone bogu, rozumiejąc przez te symbole Kastora i Polluxa, Dioskurów; lecz liczba trzech gwiazd znachodzi zupełne swoje wyjaśnienie w kulcie Apollina zwanego Delfinios (Δελφινίου) uciszającego burze na morzu. Gwiazda środkowa mogła oznaczać samego boga, dwie mniejsze natomiast na końcach rei Dyoskurów [4]). Donarium to symboliczne, sięgające w swej przeszłości zapewne kultu babylońskiego, gdzie gwiazdy czczono jako bóstwa, jeżeli zestawimy z miejscami u Plutarcha [5]): „niektórzy powiadali, że Dioskuwowie na okręcie Lysandra (przed bitwą pod Aigospotamos) po obu stronach u steru jako gwiazdy — zajaśnieli“ [6]) i u Cicerona [7]): stellaeque aureae, quae Delphis erant a Lacedaemoniis positae post navalem illam victoriam Lysandri, qua Athenienses conciderunt; qua in pugna, quia Castor et Pollux cum Lacedaemoniorum classa visi esse diebantur, eorum insignia deorum, stellae aureae et squt, natenczas zrozumiemy przyczynę, dlaczego Grecy święcą pamięć Dioskurów tem anathema. Jakaś szczęśliwa wróżba na niebie musiała prawdopodobnie ukazać się okrętom greckim przed samą bitwą. W końcu w IX. księdze (81) mówi Herodot o anathema Hellenów po bitwie pod Plateami, które wywołało w nowszych czasach żywą polemikę między uczonymi w sprawie, czy platejskie donarium i trójwąż odnaleziony w Konstantynopolu są sobie identyczne. Herodot podaje o tem anathema to co następuje: „Zniósłszy tedy skarby w jedno miejsce, przeznaczyli dziesięcinę z nich dla boga w Delfach, z której ustawiono złoty trójnóg, na trójgłowym wężu ze spiżu tuż przy ołtarzu“. Trójnóg ten obok trójnogu pythyjskiego, zwany przez starożytnych autorów krótko — ὁ ἐν Δ. τρίπους — był jednym z najgłośniejszych i najwspanialszych anathemów w Delfach, stał w adyton w pobliżu głównego ołtarza Apollina [8]). Pausanias wyraża się dokładniej od Herodota, podając [9]): „blisko ołtarza wielkiego“; w księdze X. (139) pisze zaś Pausanias o naszem anathema następująco: „Grecy wspólnie złożyli (w ofierze bogu) z łupu Platajskiego złoty trójnóg, który spoczywał na spiżowym wężu czy smoku“ [10]), dodaje zaś nieco poniżej „co się tyczy spiżowej części trójnogu [11]), aż do czasów moich był jeszcze zachowanym, lecz istotnie dowódcy Focejczyków nie oszczędzili właśnie złotej części“ [12]), t. j. właściwego trójnogu. Pausanias przeto złotego trójnogu już nie widział, jest mu znany jedynie — δράκων — podstawa, którą Herodot zowie — τρικάρηνος ὄφις.

---

1) X. 14. 5 145.
2) o rzeczonym Alexandrze zaś Filolaos (Epist. 21. Demosth. XII. 164).
3) Tektonik II. p. 44.
4) H. Stein ad h. l.
5) Lysand 12.
6) ἐπιλάμψαι.
7) de div I. 75.
8) ut. s.
9) X. 14. 4.
10) δράκοντι ἐπικείμενον.
11) ἀναθήματος.
12) χρυσόν.

Wódz Lacedemoński Pausanias, wznosi trójnóg po bitwie pod Plateami w Delfach z następującym dystychem epigramatycznym na nim wyrytym:

»Ἑλλήνων ἀρχηγὸς ἐπεὶ στρατὸν ὤλεσε Μήδων
Παυσανίας Φοίβῳ μνῆμ᾽ ἀνέθηκε τόδε.«

Tamen Lacedaemonii, powiada Cornelius Nepos [1]) hos versus exculpserunt, neque aliud scripserunt, quam nomina earum civitatum, quarum auxilio Persae erant victi [2]).

Weszli także do tego spisu mieszkańcy z wyspy Tenos za przysługę, jaką wyświadczyli sprawie ogólnej przed samą bitwą. Kiedy Grecy nie chcą wierzyć Arystydesowi, że flota perska już ich zamknęła, przybywa triera tenijska, przechodzi na stronę Greków i tym sposobem dowiadują się Grecy o całej prawdzie [3]).

Świadectwa inne starożytnych pisarzy, jak Diodora [4]), Plutarcha [5]), Suidasa [6]) wspominają również o anathema platejskiem, Demostenes nawet jednoczy w niem wyraźnie obydwie bitwy: pod Salaminą i Plateami [7]).

Ze świadectw Pausaniasa [8]) i Herodota [9]) widoczna, że cały trójnóg składał się z dwóch części: z podstawy spiżowej, Herodotowego — τρικαρήνου ὄφιος—i ze złotej miednicy—λέβης. Jeżeli zaś Herodot w księdze poprzedzającej [10]) podaje, że również Tenijczyków wyryto na trójnogu [11]), to miał całość na myśli. Pierwsza część trypodu zachowała się aż do naszych czasów, mianowicie podstawa Herodota ὄφις, Pausaniasa δράκων, doświadczywszy dziwnych kolei losu; co się stało z drugą jego częścią, również już wiemy [12]), Cesarz Konstantyn przeniósł spiżową część trójnogu, który choć niezupełny od wojny focejskiej, nosił zawsze jeszcze miano „delfickiego trypodu“ do hippodromu w Byzantyum, gdzie w miejsce brakującej lebes umieścił posąg Apollina. Valens lub Theodosius przemienił trójnóg na fontannę, o trzech głowach węży, do czego się bardzo dobrze nadawał. Na tem to miejscu przetrwał aż do naszych czasów, tylko z pewną stratą, Szyję węży gdzieś odbito, dotąd znaleziono jedynie jedną górną szczękę; nadto większa część niż połowa trypodu była zięmią zasypana z powodu, iż w ciągu stuleci teren miejsca podniósł się znacznie. W roku 1856 odkopano zupełnie trójnóg wraz z bazą granitową, na której się wznosi, a dwaj uczeni Frick i Dethier zbadali go dokładnie i stwierdzili, że ten pomnik starożytny jest identycznym „trypodowi delfickiemu“, przekazanym nam przez podane wyżej źródła. Jednakowoż należy dodać, że te źródła nie są zupełnie dokładne i stąd pochodzi pewna trudność dla archeologii.

---

[1]) Vita Pausaniae.
[2]) cf. Thuk. I. 132. III. 57.
[3]) cf. H. VIII. 82.
[4]) XI. 33.
[5]) De Herod. malig. 42.
[6]) Παυσανίας.
[7]) contra Neaer: οἱ Ἕλληνες οἱ συμμαχησάμενοι τὴν Πλαταιᾶσι μάχην καὶ τὴν ἐν Σ... κοινῇ ἀνέθηκαν ἀριστεῖον τῷ Α.
[8]) l. c.
[9]) l. c.
[10]) VIII. l. c.
[11]) ἐς τὸν τρίποδα.
[12]) cf. Pausanias l. c.

Pomnik bowiem w dzisiejszym stanie, jest splotem z trzech wężów o 29 pierścieniach, a nie, jakby się zdawało na pierwszy rzut oka, kręgiem spiralnym jednego węża o trzech głowach, jak sądził Herodot a za nim Pausanias. Pierścienie sięgają do wysokości 5·55 m., u dołu szersze, ku górze czem raz to węższe, realne naśladowanie nabrzmiewania węży; 15 kręgów z pełnej liczby znachodzi się poniżej terenu dzisiejszego, głów z szyjami brak, ale kiedyś rozchylały się z otwartemi paszczami na trzy strony. Sploty wewnątrz puste, o średnicy przy głowach 0·013 m. tak plastycznie oddane, że czynią wrażenie rzeczywistej skulpupy, a nie odlewu. Słowem anathema, jako symbol owego smoka pithyjskiego, którego zabił Apollo, godne bóstwa, któremu zostało poświęcone.

Druga niedokładność leży w tem, że katalog państw sprzymierzonych, które pokonały Persów (w doryckim alfabecie pisany) mieści się na spiżowym pomniku, a nie na trójnogu, jak to Herodot [1]) ogólnie podaje; mianowicie jest on spisanym na 11 splotach, licząc od dołu od (3—13), i zawiera 31 imion własnych państw greckich w 33 krótkich szeregach jeden pod drugim. Katalog ten posiadamy historycznie zachowany u Pausaniasa [2]) przy opisie Zeusa Olimpijskiego, również anathema Greków po bitwie pod Plateami [3]). Wspomniany u Pausiniasa (l. c.) katalog w rzeczy samej tak dziwnie zgadza się z katalogiem na pomniku, że różnice jakie istnieją, mogły widocznie powstać, jak powiada Frick w rozprawie swojej p. t.: „Die Echtheit des platäischen Weihgeschenkes zu Konstantinopel, Jahrbücher für classische Philologie 1862 Heft 7, p. 453“, wskutek tak licznych korruptel w kodexach Pausaniasowych. Powiada tam: „Der eigentliche Grund der regellosen Willkür und des wirren Durcheinander in dem Theile des Katalogs, der so auffallend von dem delphischen abweicht und doch so wunderbar mit ihm zusammen stimmt, scheint nur aber in den Handschriften zu liegen“ [4]). Dlatego radzi text Pausaniusa przestawić, a różnica okaże się nader małą; w katalogu Pausaniusa braknie jedynie czteru imion własnych: Tespijczyków, Eretryjczyków, Leukadów i mieszkańców z wyspy Sifnos [5]). Odnaleziona głowa, raczej jej górna szczęka jedynie znachodzi się w muzeum w Konstantynopolu, odrysowana wraz z pomnikiem w dziele Curtiego [6]).

O Apollinie zaś, który Konstantyn na spiżowym trójwężu umieścił, nadmienia Zosimos [7]).

Anathema platejskie pochodzi już z czasów, kiedy ani egipski, ani żaden oryentalny fason nie odpowiada już więcej smakowi artystycznemu Greków, raczej zachód; Etruskowie cieszą się głównie uznaniem. Fidyasz przywdziewa Parthenos swoją w etruskie sandały, Sofokles przyrównywa głos bogini do głosu trąbki etruskiej, a Kritias [8]) wychwala rznięte etruskie złote czary i spiżowe roboty Etruryi: Nemesis z Rhamnos w Attyce (dziś

---

[1]) l. c.

[2]) V. 23.

[3]) Herodot l. c. wymienia je także: „także dla Boga olympijskiego wyznaczyli dziesięcinę, z której wznieśli spiżowy posąg Zeusa o wysokości 10 łokci.

[4]) cf. et squt.

[5]) co do innych szczegółów cf. Frick l. l. p. 451 squt.; cf. Baehr. et. Stein ad. h. l. Wieselers Jahrbücher 1889/90.

[6]) restes de la Reine des villes (II. Fig. 22. u. Woltera 227 a); Stein podaje również rysunek pomnika ad h. l.

[7]) 231.

[8]) Fr. I. 7. 8.

Tauro Castro zwanego) i nasz trójnog delficki, to dwa jedyne świadectwa, które nam prócz waz illustrują kierunek w ówczesnym przemyśle artystycznym [1]).

Jeszcze jedną wzmiankę ogólną, znachodzimy u Herodota, odnoszącą się do ślubów, składanych bóstwu, które stanowią również poniekąd pewnego rodzaju anathema.

W księdze VII. (132) pisze Herodot: „Grecy zgromadzeni na Isthmos złożyli świętą przysięgę, że wrazie zwycięstwa nałożą dziesięcinę, na Hellenów, trzymających z Persami, którą ofiarują Apollinowi delfickiemu. Innego to rodzaju dar ofiarowany bóstwu; bliższe określenie tego anathematu czytamy u Harpokrationa, gdzie objaśnia wyraz [2]) „skoro był zwyczaj helleński ofiarować bogom dziesięcinę z pokonanych nieprzyjaciół" [3]). Jednak nie pomijam tego votum, gdzie osoba i mienie przechodziły na własność boga, skoro przedstawiłem wszystkie anathemata Herodotowe, złożone Apollinowi w Delfach. Ślub czy przysięga Hellenów, w tej formie nie doszła do skutku, przybrała inną, artystyczną formę — że tak powiem — którą poznaliśmy w anathema delfickiem.

Mówiąc o Delfach u Herodota należy uwzględnić jesze świątynią bogini Ateny [4]); wznosiła się przed świątynią Apollina i stąd pochodzi jej nazwa „Minerwa Vistibularis, Protemplaris". Müller [5]) powiada: „Der Tempel wird bekanntlich von Frühern der der Pronaa [6]) vom Spätern jedoch schon im Zeitalter der attischen Redner, der der Pronoea [7]) genannt". Leżała mianowicie, mówiąc dokładniej, przy głównej drodze, wiodącej do świątyni Apollina przed wschodnią bramą świętego temenos, obok heroon Fylaka [8]), patrona świątyni; wyżej nieco leżało Gymnasion, dziś klasztor Panagias [9]).

Kiedy Persowie zbliżali się do świątyni Ateny w swym zwycięskim pochodzie na akropolidę, czytamy u Herodota [10]), spadły z nieba na nich dwa pioruny, nadto dwie skały runęły z Parnasu z ogromnym krachem, druzgocąc wielką liczbę nieprzyjaciół, a z wnętrza świątyni dał się słyszeć donośny głos bogini i hasło bojowe.

W świątyni tej złożył Kroesus również wspaniałe anathema wielką złotą tarczę [11]), attrybut bogini rycerskiej. Wedle świadectwa zaś Diodora [12]) mieszkańcy Delf po pogromie Persów wznoszą jej »τρόπαιον« tuż przy świątyni.

W końcu należy wspomnieć jeszcze o dwóch świątyniach a raczej o heroon Fylaka i Antonoosa, opiekunów Delf, którzy pomogli Grekom rozgromić Persów wedle świadectwa Delfijczyków [13]); „mieli bowiem ujrzeć dwóch hoplitów nadludzkiej wielkości, którzy pędzili wrogów i mordowali". Heroon pierwsze leżało, jak już wiemy, powyżej świątyni Ateny Vestibularis,

---

1) cf. Sittl. p. 615—619.

2) δεκατεία.

3) τῶν περιγιγνομένων καθιεροῦν; cf. Stein ad h. l.

4) Προνηίης Ἀθηναίης.

5) Kleine deutsche Schriften II. p. 196.

6) Προναία, Προνηίη.

7) πρόνοια.

8) Φυλάκου.

9) cf. Guhl et Koner l. l. p. 145. Położenie świątyni dokładne określa Pausanias (X. 8. 6.)

10) VIII. 37.

11) I. 92.

12) XVI. 28; XI. 14. cf. et Epigram podany w Analecta Bruncka III. p. 178 Nr. 143.

13) H. VII. 38. 39.

heroon Antonosa zaś niedaleko źródła Kastalskiego (dziś wznosi się nad źródłem kaplica świętego Jana Chrzciciela Hagios Joannes s. Ai Janni) u stóp skały, starożytnej Hyampei [1]).

Tyle powiedział Herodot o pomnikach, świątyniach w Delfach i anathematach w nich złożonych; z tego przedstawienia już widocznem, że same anathemata stanowiły bardzo poważny skarb, tak że niejeden cenny przedmiot sztuki w nich się mieścił; dlatego nie dziw, że Xerxes interesuje się niemi żywo [2]), zna je lepiej z opowiadania, aniżeli skarby własnego domu.

Jak licznymi i cennymi były przedmioty sztuki w Delfach, dowodem Sulla i Nero. Sulla każe wydać sobie skarby, aby zapłacić zaległy żołd żołnierzom, Nero znów zabiera 500 posągów do Rzymu, a jednak jeszcze wedle świadectwa Pliniusa znachodziło się w Delfach 3000 posągów, z których znaczna liczba przetrwała aż do czasów Pausaniasa [3]).

---

[1]) H. l. c.
[2]) Her. VIII. 35.
[3]) cf. Guhl. i Koner l. l. p. 143.

Pominąłem jedynie te uwagi u Herodota, które same nie mówią nic o sztuce, wszakże ją illustrują, jak n. p. (VI 137), gdzie Pelasgowie porywają Atenki, kiedy to jeszcze mieszkali u stóp góry Hymettos i inne względy, które przyjdzie mi zebrać kiedyś osobno.

Wiadomości szkolne.

I.

Grono nauczycielskie

z końcem roku szkolnego 1898/9.

Petelenz Ignacy, Dr. fil., kawaler orderu Franciszka Józefa, b. docent zoologii lwowskiej szkoły politechnicznej, c. k. dyrektor; uczył mineralogii w kl. VII., tygodniowo godzin 3.

Spitzer Roman, Radca szkolny, c. k. profesor w VIII. randze, zawiadowca zbiorów geograficznych. Uczył Geografii w kl. III a, b, c; IV a; historyi powszechnej w IV a; VI a, b; tygodniowo godzin 18.

Kunz Karol, c. k. profesor w VIII randze, zawiadowca gabinetu chemii. Uczył chemii w kl. IV a, b; V a, b; VI a, b; historyi naturalnej w II a, tygodniowo godzin 15.

Pieniążek Czesław, c. k. profesor w VIII randze. Uczył języka polskiego w kl. V a, b; VI a, b; VII, tygodniowo godzin 15.

Kosiński Kajetan, c. k. profesor w VIII randze, zawiadowca zbiorów rysunkowych. Uczył rysunków odręcznych w kl. III c; IV a, b; V a, b; VII; tygodniowo godzin 18.

Piccard Leon, c. k. profesor w VIII randze, zawiadowca zbiorów rysunkowych. Uczył rysunków odręcznych w kl. II a, b, c; VI a, b; tyg. g. 18.

Znamirowski Franciszek. c. k. profesor w VIII randze, gospodarz kl. III b; uczył języka niemieckiego w kl. III b; IV a; VI a, b; tyg. godz. 17.

Jeziorski Franciszek, c. k. profesor w VIII randze, gospodarz kl. VI a; zawiadowca gabinetu fizyki; uczył matematyki w kl. VI a; fizyki w kl. III a, b, c; VI a, b; tygodniowo godzin 19.

Tomaszewicz Czesław, c. k. profesor, gospodarz kl. V a, zawiadowca gabinetu historyi naturalnej; uczył historyi naturalnej w kl. I a, b; II c; V a, b; VI a, b; tygodniowo godzin 19.

Grudziński Stefan, Dr. fil., c. k. profesor. Był w II. półroczu na urlopie.

Bidziński Jan, c. k. profesor, pomocnik w kancelaryi dyrekcyi, gospodarz kl. VII; uczył matematyki w kl. V b; VII; fizyki w kl. IV a, b; VII: tygodniowo godzin 17.

Świderski Franciszek, ksiądz, Dr. św. teol., c. k. profesor, uczył religii w kl. II a; IV a, b; V a, b; VI a, b; VII, tygodniowo godzin 16.

Krywult Waleryan, c. k. profesor; uczył historyi i geografii w kl. V a, b; VII; tygodniowo godzin 12.

Hołubowicz Hilary, c. k. profesor, zawiadowca zbiorów geometrycznych, gospodarz klasy VI b; uczył rysunków geom. i geometryi wykreślnej w kl. IV a, b; VI a, b; matematyki w kl. V a; VI b; tyg. godz. 19.

Szczęsnowicz Zbigniew, c. k. nauczyciel; zawiadowca zbiorów geometrycz-

nych; uczył geometryi wykreślnej i rysunków geom. w klasie III a, b; V a, b; VII; kaligrafii w kl. I a, b, c; tygodniowo godz. 19.

Grabowski Tadeusz, c. k. nauczyciel. Był w drugim półroczu na urlopie.

Tyszecki Teofil, Dr. med. i chir., nauczyciel gimnastyki; uczył gimnastyki w kl. I a, b, c; II a, b, c; IV a, b; V a, b; VI a, b; VII; tyg. g. 26.

Szczudło Józef, zastępca nauczyciela, gospodarz klasy I a; uczył języka polskiego w kl. I a, b; II c; III a; IV a, b; tygodniowo godzin 20.

Jasiński August, zastępca naucz., gospodarz kl. III c; uczył języka niemieckiego w kl. II c; III c; V a; VII a; tygodniowo godzin 19.

Caputa Józef, ks. Dr. fil.; uczył religii w kl. I a, b, c; III a, b, c; tyg. g. 16.

Wołek Adam, zastępca naucz., gospodarz klasy I c; uczył języka polskiego w kl. I c; języka niemieckiego w kl. I c; II a; geografii w kl. II a, b, c; tygodniowo godzin 22.

Krygowski Zdzisław, Dr. fil., zastępca naucz., gospodarz klasy IV a; uczył matematyki w kl. I a; III a, b; IV a, b; tygod. godzin 20.

Łopuszański Tadeusz, zastępca naucz., gospodarz kl. II a; uczył matematyki w kl. I c; II a, b; tygodniowo godzin 10.

Tobiczyk Feliks, zastępca naucz., gospodarz kl. II c; uczył matematyki w kl. I c; II c; III c; rysunków geom. w kl. II a, b, c; tyg. godz. 21.

Ostrowski Wiktor, zastępca naucz., gospodarz kl. V b; uczył języka francuskiego w kl. IV b; V a, b; VI a, b; VII; tygodniowo godzin 18.

Krajnik Józef, zastępca naucz., gospodarz kasy II b; uczył języka polskiego w kl. II a, b; III b, c; geografii w I a, b; tyg. godz. 18.

Nowak Witołd, zastępca naucz., gospodarz kl. III a; uczył języka niemieckiego w kl. I a; III a; IV b; V; tyg. godzin 18.

Łuniński Ernest, Dr. praw, zastępca naucz., gospodarz kl. IV b; uczył historyi i geografii w kl. IV b; geografii w kl. I c; historyi w kl. II a, b, c; III a, b, c; tygodniowo godzin 20.

Alscher Jan, zastępca naucz., gospodarz klasy I b; uczył języka niemieckiego w kl. I b; II b; historyi naturalnej w kl. I c; II b; tyg. g. 18.

Hoff Bogdan, zastępca naucz. i asystent; uczył rysunków odręcznych w kl. I a, b, c; III a, b; był asystentem przy nauce rysunków geom. w kl. II a; III c; tygodniowo godzin 24.

Pomietło Franciszek, zastępca naucz. i asystent; uczył rysunków odręcznych w drugich oddziałach klas IV a, b; VII; i był asystentem prof. Kosińskiego.

Bieńkiewicz Stanisław, asystent profesora Piccarda.

Witek Jan, zastępca naucz c. k. III. gimnazyum; uczył gimnastyki w kl. III a, b, c; tyg. godzin 6.

Filipek Jakób, zastępca naucz., uczył (od 13 marca) języka francuskiego w kl. III a, b, c; IV a; tygodniowo godzin 15.

Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych.

Gabryś Jerzy, prob. ewangelicki.—Uczył relig. ewang. we wszyst. klasach.

Dr. Landau Samuel, rabin.—Uczył religii mojżeszowej we wszystkich klasach.

Spitzer Roman, j. w.
Krywult Waleryan, j. w. } Uczyli historyi kraju.
Pieniążek Czesław, j. w.

Dec Walenty. Uczył śpiewu.

Służba szkolna.

Domin Tomasz. — Jabłoński Szezepan. — Jodłowski Józef.

II.

Kronika zakładu.

Dnia 29, 30, i 31 sierpnia 1898 odbyły się wpisy do zakładu.

Dnia 1 i 2 września, tudzież 30 czerwca 1898 odbyły się egzamina wstępne do pierwszej klasy. Do egzaminu zgłosiło się 167 uczniów, z których przyjęto 148.

Dnia 3 września 1898 rozpoczęto rok szkolny uroczystem nabożeństwem w kościele św. Anny.

Egzamina wstępne do kl. II—VII odbyły się w czasie od 1 do 15 września 1898.

Dnia 16 września 1898 odprawiono żałobne nabożeństwo za duszę ś. p. **CESARZOWEJ ELŻBIETY,** której tragiczny zgon wzruszył do głębi cały Zakład i wszystkich napełnił serdecznym żalem. Dyrekcya złożyła w imieniu grona profesorów i młodzieży wyrazy współczucia na ręce c. k. Delegata.

Reskryptem c. k. Rady szk. kraj. z 17 sierpnia 1898 l. 420 zastępca naucz. Michał Siwak został mianowany rzecz. nauczycielem w gimnazyum Kołomyjskiem, a reskr. z $17/_8$ 1898 l. 440 zast. naucz Dr. Marcin Sas rzecz. nauczycielem w gimnazyum Kołomyjskiem.

Zastępcami nauczycieli w tut. zakładzie mianowała c. k. Rada szk. kr. pp. Dra Zdzisława Krygowskiego, Witołda Nowaka i Jana Zamorskiego reskryptem z 29 lipca 1898, a p. Dra Ernesta Łunińskiego reskr. z dnia 21 września 1898 l. 24097.

Reskryptem z 10 sierpnia 1898 l. 16354 zamianowała c. k. Rada szk. kraj. p. Walentego Deca nauczycielem śpiewu.

Reskryptem z $5/_9$ 1898 l. 22076 otrzymał prof. Piccard czwarty dodatek pięcioletni do płacy, reskryptem z dnia $18/_9$ 1898 l. 22848 prof. Hołubowicz pierwszy dodatek, a reskr. z $25/_9$ 1898 l. 22847 prof. Tomaszewicz trzeci dodatek.

Dnia 11 września 1898, odbył się pogrzeb ucznia klasy III Tadeusza Patisy, a dnia 15 września odprawiono nabożeństwo za jego duszę. Cześć jego pamięci!

Piśmienny egzamin dojrzałości w terminie jesiennym odbył się w dniach od 19 do 24 września, a ustny egzamin dn. 28. i 29. września 1898.

Dnia 4 października 1898 obchodził Zakład imieniny Najjaśniejszego Pana uroczystem Nabożeństwem, odprawionem w kościele św. Anny.

Dnia 12 października 1898 przystąpiła młodzież do spowiedzi i komunii świętej,

Dnia 3 listopada wzięła młodzież całego Zakładu udział w pogrzebie długoletniego asystenta tutejszego Zakładu, ś. p. Józefa Bogackiego, a dnia 5 listopada 1898 odbyło się żałobne nabożeństwo za jego duszę. Ś. p. Bogacki pracował gorliwie i sumiennie na skromnem swem stanowisku, a koledzy i uczniowie wspominać go będą zawsze z serdecznem żalem. Cześć jego pamięci!

Dnia 19 listopada 1898 jako w dniu imienin ś. p. Cesarzowej Elżbiety odprawiono w kościele św. Anny żałobne nabożeństwo.

Dnia 2 grudnia 1898 obchodził zakład rocznicę pięćdziesięcioletnią wstąpienia na tron ukochanego Monarchy, Najmiłościwiej panującego nam Cesarza i Króla Franciszka Józefa I. Z powodu żałoby, która całe państwo pokryła, musiano wbrew gorącym pragnieniom, aby tę niezwykłą, wspaniałą i radosną chwilę jak najuroczyściej upamiętnić, urządzić uroczystość w rozmiarach bardzo skromnych.

Po solennem nabożeństwie, odprawionem w kościele św. Anny, zgromadzili się profesorowie i młodzież w przystrojonej auli, gdzie dyrektor zakładu w treściwem przemówieniu wykazał znaczenie dnia jubileuszowego i skreślając w krótkości dzieje panowania Najjaśniejszego Pana, przypomniał rozliczne objawy jego pamięci i łaski dla naszego kraju i narodu. Zgromadzeni wnieśli z całego serca trzykrotny okrzyk: »Niech żyje! na cześć Najj. Pana, poczem chór młodzieży odśpiewał hymn ludu.

Po uroczystości w auli, zebrało się grono profesorów w kancelaryi, gdzie dyrektor po uroczystem przemówieniu wręczył wszytkim medale pamiątkowe.

Reskryptem z dnia 17 stycznia 1899 l. 940 zawiadomiła c. k. Rada szk. kr. dyrekcyę, że prestacya gminy miasta Krakowa na szkołę realną zniżoną została do kwoty rocznych 1000 złr.

Rozporządzeniem z dn. 25 stycznia b. r. l. 1731 otrzymał zastępca naucz. Tadeusz Łopuszański zniżenie liczby godzin tygodniowych.

Reskryptem z dn. 26 stycznia b. r. l. 31 zawiadomiła c. k. Rada szk. kr. dyrekcyę, że Najj. Pan udzielił profesorowi Romanowi Spitzerowi tytułu Radcy szkolnego.

Reskryptem z 28 stycznia b. r. l. 1721 zamianowała c. k. Rada szk. kr. p. Józefa Krajnika, reskr. z 4 lutego b. r. l. 2590 p. Jana Alschera zastępcami nauczycieli, a reskr. z 10 lutego b. r. l. 2269 p. Stanisława Bieńkiewicza asystentem w szkole realnej.

Reskryptem c. k. Rady szk. kr. z dnia 8 marca b. r. l. 4672 otrzymał dyrektor piąty dodatek pięcioletni do płacy.

Reskryptem z dnia 12 marca b. r. l. 5260 udzieliła Rada szk. kr. pp. Janowi Zamorskiemu, prof. Dr. Stefanowi Grudzińskiemu i prof. Tadeuszowi Grabowskiemu dla poratowania zdrowia urlopu do końca roku szk., a reskr. z dn. 6 kwietnia b. r. l. 7232 zamianowała p. Jakóba Filipka zastępcą nauczyciela.

Od dnia 12 do dn. 14 marca b. r. lustrował zakład c. k. inspektor Radca Dworu Franke.

Od dnia 15 do dn. 19 marca b. r. odbyły się rekolekcye pasyjne, tudzież spowiedź wielkanocna i komunia św.

Od dnia 9 do 16 maja b. r. odbywał się piśmienny, a od 24 maja do 2 czerwca b. r. ustny egzamin dojrzałości.

Dnia 10 czerwca b. r. przystąpiła młodzież do spowiedzi i komuni i św.

Dnia 28. czerwca b. r. odbyło się nabożeństwo żałobne za duszę śp. Cesarza Ferdynanda.

Dnia 30 czerwca b. r. zakończono rok szkolny uroczystem nabożeństwem i rozdaniem świadectw za drugie półrocze.

III.

PLAN NAUK.

KLASA I.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Zasady katolickiej wiary i moralności.

Język polski. 4 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów według wypisów. Deklamacya. Należyte wygłaszanie z pamięci wzorowych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych. Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu pojedyńczem i o składni zgody, najważniejsze zdania poboczne; poznanie ważniejszych znaków pisarskich. Deklinacya imion. Wypracowania piśmienne, 4 na miesiąc, a mianowicie: w pierwszem półroczu wyłącznie dyktaty, ułożone systematycznie, a obejmujące ważniejsze zasady i prawidła pisowni; w drugiem półroczu naprzemian 2 dyktaty i wypracowania stylistyczne, szkolne i domowe.

Język niemiecki. 6 godzin tygodniowo. Czytanie; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stósownych pytań; tłómaczenie, rozmówki. Znajomość odmian regularnych i zasad sładni; ćwiczenia ortograficzne. Co tydzień zadania szkolne. Tematy: dyktaty, ćwiczenia ortograficzne dla praktycznej wprawy, pisanie z pamięci ustępów memorowanych, retrowersye.

Geografia. 3 godziny tygodniowo. Wstępne pojęcia z geografii, o ile one uczniowi są potrzebne do zrozumienia mapy i o ile poglądowo wytłómaczyć się dadzą Oro- i hydrograficzny przegląd części świata i poszczególnych państw przy nieustannej pomocy mapy.

Arytmetyka. 4 godziny tygodniowo. Wyjaśnienie układu dziesiątkowego liczb. Pierwsze cztery działania na liczbach całkowitych, oderwanych i mianowanych. Zasady podzielności liczb; największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność. Ułamki zwyczajne; ułamki dziesiętne. Zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i odwrotnie. Rachunek liczbami wielorakiemi. Co cztery tygodnie zadanie szkolne; oprócz tego mniejsze ćwiczenia domowe z lekcyi na lekcyą.

Historya naturalna. 3 godziny tygodniowo. Nauka poglądowa. W 1. półroczu kręgowce, przeważnie ssawce i ptaki; pewna ilość stosownie dobranych postaci innych gromad. W 2. półr. bezkręgowce, szczególnie członkonogi, a zwłaszcza owady; niektóre z najważniejszych i najbardziej znanych postaci z działu mięczaków i promieniaków.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Nauka poglądowa. Rysowanie płaskich utworów geometrycznych i ornamentu geometrycznego z wolnej ręki ze szczególnem uwzględnieniem linii wygiętych. Pojęcia zasadnicze z nauki o przestrzeni i wyjaśnienie poglądowo kształtów brył elementarnych.

Kaligrafia. 2 godziny tygodniowo. Pismo zwykłe, łacińskie i niemieckie. Pismo rondowe.

KLASA II.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Dzieje starego zakonu z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów według wypisów jak w kl. I. Deklamacya jak w kl. I. Gramatyka. Elementarna nauka o zdaniu złożonem. Powtórzenie deklamacyi imion, odmiana słów. Nauka pisowni, interpunkcyi uzupełniona i rozszerzona. Ćwiczenia ortograficzne jak w kl. I. Wypracowania piśmienne: 3 na miesiąc, naprzemian dyktat, zadanie szkolne i domowe.

Język niemiecki. 6 godzin tygodniowo. Zdawanie sprawy z czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań, retrowersya; dłuższe rozmówki, memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków. Co tydzień wypracowanie piśmienne (z tych co miesiąc jedno domowe). Tematy jak w klasie I.

Geografia. 2 godziny tygodniowo. Szczegółowa geografia Azyi i Afryki, jakoteż krajów południowo- i zachodnio-europejskich.

Historya. 2 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne, głównie Greków i Rzymian ze szczególnem uwzględnieniem materyału mitycznego i biograficznego.

Arytmetyka. 3 godziny tygodniowo. Mnożenie i dzielenie skrócone. Najważniejsze wiadomości z nauki o miarach, wagach i pieniądzach. Zamiana miar, wag i pieniędzy. Rozwiązywanie zagadnień prostych i złożonych za pomocą wnioskowania. Nauka o stosunkach, proporcyach i jej zastosowania a mianowicie: reguła trzech, rachunek procentu prostego, dyskontu i terminu, rachunek podziału, spółki i rachunek mięszaniny. Wypracowania piśmienne jak w klasie I.

Historya naturalna. 3 godziny tygodniowo. Nauka poglądowa. W 1. półroczu mineralogia, a mianowicie spostrzeganie i opisywanie niewielkiej ilości gatunków minerałów bez szczególnego uwzględnienia systematyki: przy sposobności należy zwracać uwagę na najzwyklejsze skały. W 2. półr. botanika, a mianowicie spostrzeganie i opisywanie pewnej ilości roślin nasiennych rozmaitych rodzin: powolne wprowadzanie pojęć o niektórych rodzinach według systemu naturalnego, nadto niektóre rośliny zarodnikowe.

Geometrya i rysunki geometryczne. 3 godz. tygodniowo. *a) Geometrya* (2 godz. tygodn.) Na podstawie wiadomości zasadniczych, nabytych w kl. I. przy rysunku odręcznym, nauka o przystawaniu trójkątów i równoległoboków, dzielenie odcinków. Najprostsze twierdzenia o cięciwach i stycznych do koła, o kątach obwodowych i kątach środkowych. Nauka o wielokątach wpisanych i opisanych na kole. Stosunek dwu odcinków, proporcyalność czterech odcinków. Podziałki zmniejszone i zwiększone. Podobieństwo trójkątów. *b) Rysunek geometryczny* (1 godz. tyg.) Ćwiczenia w używaniu przyrządów rysunkowych w związku z przerobionym materyałem naukowym. Ornament geometryczny.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Rysunek perspektywiczny z wolnej ręki według modeli z drutu i z drzewa. Rysowanie łatwych ornamentów płaskich w konturach.

KLASA III.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Żywot Pana Jezusa i dzieje apostolskie również z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów według wypisów. Czytanie, objaśnienie i zdawanie sprawy, jak w kl. I. i II. Krótkie wiado-

mości o życiu i pismach celniejszych pisarzy, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Deklamacya jak w kl. I. Gramatyka: przysłówki, spójniki, przyimki. Składnia rządu. Prawidła pisowni. Wypracowania piśmienne: 2 na miesiąc, naprzemian szkolne i domowe.

Język niemiecki. 5 godzin tygodniowo. Swobodniejsza reprodukcya czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych; uwzględnienie synonimów, (zwrotów, podobną myśl wyrażających); uczenie się na pamięć. Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o formach i składni rządu. Co miesiąc 3 zadania (2 szkolne, 1 domowe). Tematy: retrowersye, reprodukcye ustępów w szkole czytanych, streszczenia.

Język francuski. 4 godziny tygodniowo. Nauka czytania: memorowanie słówek, zwrotów i zdań; retrowersya i rozmówki. Najważniejsze prawidła odmian regularnych (rodzajnika, rzeczownika, przymiotnika, zaimka). Słowa posiłkowe: główne zasady konjugacyi regularnej; tworzenie najważniejszych czasów złożonych. W 1. półr. co tydzień krótki dyktat w ścisłym związku z wziętymi ustępami. W 2. półroczu co 2 tygodnie dwa dyktaty i jedno wypracowanie szkolne. Tematy do dyktatów jak w 1. półroczu; do zadań szkolnych, pisanie z pamięci memorowanych ustępów, retrowersye.

Geografia. 2 godziny tygodniowo. Szczegółowa geografia reszty państw europejskich (z wyjątkiem monarchii austryacko-węgierskiej) Ameryki i Australii.

Historya. 2 godziny tygodniowo. Przegląd dziejów średniowiecznych aż do odkrycia Ameryki z uwzględnieniem monarchii austryacko-węgiersk. i kraju rodzinnego.

Arytmetyka. 3 godziny tygodniowo. Rachunek ułamkami peryodycznymi i liczbami niezupełnemi w granicach żądanej dokładności. Pierwsze cztery działania na liczbach ogólnych o jednym lub więcej wyrazach. Podnoszenie liczb dziesiętnych do kwadratu i sześcianu. Wyciąganie pierwiastków kwadratowego i sześciennego z liczb dziesiętnych. Ćwiczenia w rachowaniu liczbami szczególnemi w celu powtórzenia materyału arytmetycznego z klas niższych, a to przeważnie na zagadnieniach z życia praktycznego. Rachunek procentu składanego z używaniem odpowiednich tablic. Wypracowania piśmienne jak w kl. I.

Fizyka. 3 godziny tygodniowo. Ogólne własności ciał: Rozciągłość, nieprzenikliwość, podzielność, dziurkowatość, ciężkość. Szczególne własności ciał: Stan skupienia, spójność, przyczepność, sprężystość. Nauka o cieple: Zmiana objętości, termometry, przewodzenie ciepła, zmiana stanu skupienia: ciepło topliwości i ciepło lotności, najważniejsze wiadomości o cieple promienistem. Magnetyzm: Magnesy naturalne i sztuczne, wzajemne działanie magnesów na siebie, magnetyzowanie przez rozdział, pocieranie, magnetyzm ziemi, zboczenie i nachylenie magnetyczne, busola. Elektryczność: Elektryczność statyczna: stos elektryczny, elektryzowanie przez udzielanie i wpływ, elektroskop, przyrządy zgęszczające, elektrofor, maszyna elektryczna, elektryczność atmosferyczna. Galwanizm: Stosy z jednym płynem, działania termiczne prądu, wyjaśnienie elektrolizy, działania magnetyczne prądu, elektromagnesy, doświadczenia elementarne z indukcyi elektrodynamicznej i magnetoelektrycznej, elektryczność termiczna. Akustyka: Powstawanie głosu, zasady nauki o ruchu falowym, prędkość przewodzenia fal, odbijanie się fal, powstawanie tonów w ogóle, wysokość tonu, brzmiące struny, pręty, płyty i piszczałki, odbrzmiewanie, narząd głosowy i narząd słuchowy.

Geometrya i rysunki geometryczne. 2 godziny tygodniowo. *a) Geometrya* (1 godz. tygodn.) Obliczanie powierzchni figur prostoliniowych. Twierdzenie Pitagorasa. Przekształcanie figur prostoliniowych. Obwód i po-

wierzchnia koła. Najprostsze własności elipsy, paraboli, hyperboli, tyczące się utwarzania tych krzywych i prowadzenia stycznych do nich. *b) Rysunek geometryczny* (1 godz. tygodn.) Dalsze ćwiczenia w rysowaniu ornamentów geometrycznych.

Rysunki odręczne. 4 godziny tygodniowo. Rysunek perspektywiczny z wolnej ręki według modeli drewnianych, tudzież grup takich modeli. Rysowanie i malowanie ornamentów płaskich z okresu starożytności klasycznej i z wieków średnich. Ćwiczenia w rysowaniu z pamięci prostych kształtów bryłowych i ornamentalnych.

KLASA IV.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Wyjaśnienie ważniejszych obrzędów kościelnych z podaniem powodu i czasu ich wprowadzenia.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów jak w kl. III. Oprócz tego listy i inne zwyklejsze pisma praktyczne. Deklamacya jak w kl. I. Gramatyka: Składnia w obrębie czasownika. Systematyczna nauka w zdaniach złożonych i okresach. Powtórzenie całego materyału gramatycznego w ogólniejszych zarysach. Ćwiczenia piśmienne jak w kl. III.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Reprodukcye jak wkl. III.; uczenie się na pamięć. Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu; uzupełnienie składni rządu. Co miesiąc 3 zadania (2 szkolne, 1 domowe.) Tematy: retrowersye, reprodukcye, opowiadania, opisy, listy.

Język francuski. 3 godziny tygodniowo. Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersye, dłuższe rozmówki, memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie i uzupełnienie odmian regularnych (przymiotnika, liczebnika, zaimka); nauka o przysłówku i przyimku, najzwyklejsze czasowniki nieregularne. Co 4 tygodnie 1 dyktat, jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy do wypracowań jak w kl. III. przy cokolwiek zwiększonych wymaganiach.

Geografia. 2 godziny tygodniowo. Szczegółowa geografia monarchii austryacko-węgierskiej i kraju rodzinnego.

Historya. 2 godziny tygodniowo. Dzieje nowożytne od odkrycia Ameryki z uwzględnieniem historyi monarchii austryacko-węgierskiej i kraju rodzinnego.

Arytmetyka. 5 godzin tygodniowo. *a) Arytmetyka ogólna.* Nauka o czterech pierwszych działaniach głównych, przeprowadzona na zasadach ścisłych. Prawa zasadnicze podzielności liczb. Teorya największej wspólnej miary i najmniejszej wspólnej wielokrotności, zastosowana do wielomianów. Nauka o ułamkach zwyczajnych, zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i odwrotnie. Uzasadnienie dokładne rachunku ułamkami dziesiętnymi, a w szczególności skróconego mnożenia i dzielenia. Nauka o stosunkach i proporcyach z zastosowaniami. Nauka o równaniach stopnia pierwszego o jednej i więcej niewiadomych z zastosowaniem do rozwiązywania ważniejszych zagadnień praktycznych. *b) Planimetrya.* Pojęcia zasadnicze geometryi. Linia prosta (promień, odcinek), kąt, jego rodzaje i pomiar. Proste równoległe, koło, jego promień, cięciwa, średnica, sieczna, styczna, odcinek i wycinek. Trójkąt, wielokąt. Przystawanie figur płaskich i wynikające stąd własności tychże figur. Twierdzenie o kole, których dowodzenie polega na przystawaniu. Proporcyonalność odcinków. Podobieństwo figur prostoliniowych i wynikające stąd własności tychże figur. Twierdzenie o kole, których dowodzenie polega na podobieństwie. Wypracowania piśmienne jak w kl. I.

Fizyka jak w kl. I. 3 godziny tygodniowo. Mechanika: Ruch prostoliniowy, równoległobok prędkości, składanie i rozkładanie sił, spadanie, określenie siły jako iloczynu masy i przyspieszenia, rozszerzenie nauki o ciężkości ciał, środek ciężkości, dźwignia, waga, wahadło proste, ruch centralny, siła odśrodkowa, przeszkody ruchu. Okazanie praw równowagi na maszynach prostych. Okazanie praw zasadniczych hydrostatyki zapomocą przyrządów, zasada Archimedesa, ciężar właściwy, gęstość względna, areometr podziałkowy, ciśnienie reakcyjne. Doświadczenie Tirrocellego, barometry, prawo Mariotta, pompa pneumatyczna, prężność pary, maszyna parowa. Optyka geometryczna; Przewodzenie światła w liniach prostych, cień, fotometry, prawo odbicia, odbicie w zwierciadłach, załamanie światła, rozszczepienie światła, soczewki, wykreślanie obrazów w soczewkach dwuwypukłych i dwuwklęsłych, ciemnia optyczna, oko, warunki widzenia wyraźnego, okulary, lupa, mikroskop, najprostsze lunety, widmo słoneczne, linie Fraunhofera.

Chemia. 2 godziny tygodniowo. W 1. półroczu: Wiadomości wstępne. Wodór. Chlorowce. Tlen i grupa siarkowców (siarka, selen i telur); grupa azotowców (azot, fosfor, arsen, antymon). W 2. półroczu: bor, węgiel i krzem.

Geometrya i rysunki geometryczne. 3 godziny tygodniowo. *a) Geometrya.* (1 godz. tygodn.) Nauka o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn w przestrzeni, o ile ona znajdzie zastosowanie w geometryi wykreślnej. Graniastosłup, ostrosłup, walec, stożek i kula. Obliczanie powierzchni i objętości tych brył. *b) Rysunek geometryczny* (1 godz. tygodniowo). Konstrukcya elipsy i paraboli. Rysowanie z poglądu brył stereometrycznych w rzucie poziomym i pionowym.

Rysunki odręczne. 3 godziny tygodniowo. Rysunek perspektywiczny z wolnej ręki prostych naczyń i części architektonicznych. Rysowanie i malowanie ornamentów płaskich w stylu odrodzenia i w stylu wschodnim. Rysowanie ornamentów plastycznych według modeli gipsowych. Ćwiczenia w rysowaniu z pamięci brył i typowych kształtów ornamentalnych.

KLASA V.

Religia. 2 godziny tygodniowo. W 1. półroczu historyczny przegląd głównych źródeł katolickiej nauki, wiary. W 2 półroczu dogmatyka katolicka.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów. Poznanie celniejszych a charakterystycznych ustępów z dzieł autorów klasycznych (greckich i rzymskich) na podstawie wzorowych przykładów. (Antologia: Epika, Historya). Uzupełnienie wiadomości o najważniejszych gatunkach poezyi, prozy, nabytych już w klasach poprzednich. Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej do okresu IV. włącznie. Obowiązkowa lektura domowa. Deklamacya jak w kl. I. Wypracowania stylistyczne: 7 na półrocze naprzemian szkolne i domowe.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Ćwiczenia w reprodukcyi szczegółowej lektury nowszych pisarzów, przeważnie prozaicznej. Memorowanie (deklamacya). Uzupełnienie wiadomości gramatycznych (ze składni rządu, zdania i szyku). Co miesiąc 2 zadania (naprzemian domowe i szkolne). Tematy; streszczenia czytanych ustępów, opowiadania, opisy, przekłady z języka polskiego (na zadanie szkolne). Lektura prywatna: Minna von Barnhelm, Herman und Dorothea.

Język francuski. 3 godziny tygodniowo. Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na stosowne pytania: dłuższe rozmówki; próby samodzielnej

reprodukcyi czytanych ustępów; memorowanie zwrotów, zdań i całych ustępów. Uzupełnienie nauki o odmianach. Czasowniki nieregularne, niezupełne i nieosobowe; spójniki. Składnia rządu; składnia w obrębie czasownika (tryby i czasy). Co 4 tygodnie jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy jak w klasach poprzednich: krótkie swobodne opowiadania; przekłady z języka wykładowego na język francuski.

Geografia. 1 godzina tygodniowo. Najważniejsze wiadomości o płodach surowych, komunikacyi i przemyśle państw pozaeuropejskich na podstawie poznania tychże topicznego i fizyczno-geograficznego.

Historya. 3 godziny tygodniowo. Dzieje starożytne, a zwłaszcza Greków i Rzymian.

Matematyka. 5 godzin tygodniowo. *a) Arytmetyka ogólna.* Nauka o potęgach i pierwiastkach. Liczby wymierne i niewymierne, rzeczywiste i urojone. Nauka o logarytmach. Układ i użycie tablic logarytmicznych. Równania stopnia 2. i równania dwukwadratowe o jednej niewiadomej. Przykłady równań stopnia 2^0 o dwu niewiadomych. Równania wykładnicze. *b) Planimetrya.* Równość, przekształcanie, podział i powierzchnia figur prostoliniowych. Wielokąty foremne wpisane i opisane na kole. Pomiar koła. *c) Trygonometrya płaska.* Funkcye goniometryczne i najgłówniejsze związki między niemi. Układ i użycie tablic trygometrycznych. Twierdzenia zasadnicze o rozwiązywaniu trójkątów płaskich. Rozwiązywanie trójkątów prostokątnych i ukośnokątnych. Zastosowanie do niektórych przypadków złożonych i do rozwiązywania zagadnień z cyklometryi i geodezyi. Wypracowania piśmienne jak w kl. I.

Historya naturalna. 3 godziny tygodniowo. *Zoologia.* Najważniejsze wiadomości o budowie ciała ludzkiego i funkcyach jego organów. Kręgowce i ważniejsze gromady bezkręgowych z uwzględnieniem ich anatomii, morfologii i rozwoju, lecz z pominięciem wszystkiego, co wkracza w zakres systematycznych szczegółów.

Chemia. 2 godziny tygodniowo. Metale; powtórzenie ważniejszych zasad teoretycznych.

Geometrya wykreślna. 3 godziny tygodniowo. Powtórzenie twierdzeń najważniejszych o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn w przestrzeni. Rozwiązywanie głównych zagadnień geometryi wykreślnej zapomocą rzutów prostokątnych, konstrukcya cieniów, rzucanych przez odcinki i figury płaskie przy oświetleniu równoległem, a mianowicie: rzuty punktów i prostych na dwie i trzy rzutnie; ślad prostych, proste równoległe, przecinające się i skośne, ślady płaszczyzn, wyznaczenie śladów płaszczyzny, której położenie jest określone. Cień rzucony przez odcinek prosty. Figury płaskie i ich cień. Punkt przecięcia się prostej i płaszczyzny. Kąt nachylenia płaszczyzny do rzutni. Obrót punktu. Długość rzeczywista odcinka. Kład płaszczyzny. Wielkość rzeczywista figur. Prosta prostopadła do płaszczyzny. Rozmaite zagadnienia.

Rysunki odręczne. 3 godziny tygodniowo. Wyjaśnienie budowy głowy i twarzy ludzkiej, oraz ćwiczenia w rysowaniu głów według tablic ściennych, wzorów podręcznych i medalionów. Powtórzenie i dalszy ciąg materyału naukowego klas poprzednich. Przy sposobności wyjaśnienie porządków w architekturze starożytnej.

KLASA VI.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Etyka katolicka.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów. Poznanie celniejszych

a charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) na podstawie wzorowych przekładów. (Antologia: Liryka, wymowa). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej 5-o i 6-o okresu do r. 1830. Poznanie nowożytnych gatunków poezyi i prozy. Ćwiczenia w wydziale ustnym. Obowiązkowa lektura domowa. Deklamacya jak w kl. V i VI. Wypracowania stylistyczne jak w kl. V.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Pogląd na rozwój dawniejszej literatury niemieckiej aż do Klopstocka; dokładniejsza na lekturze celniejszych dzieł oparta znajomość epoki klasycznej od Klopstocka, r. 1794, ze szczególnem uwzględnieniem Lessinga, Herdera. Podanie zasad poetyki i stylistyki. Deklamacya. Co miesiąc 2 zadania (naprzemian szkolne i domowe). Tematy: opisy, tok myśli czytanych ustępów, łatwiejsze rozprawki, przekłady z języka polskiego (na zadanie szkolne). Lektura prywatna: Die Räuber. — Marie Stuart. — Goetz von Berlichingen.

Język francuski. 3 godziny tygodniowo. Dokończenie nauki gramatycznej; zwroty imiesłowowe, zdania przysłówkowe. Czytanie większych ustępów z prozy powieściowej i opisowej; wzory poezyi epickiej i lirycznej; krótkie szkice biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta i ćwiczenia ustne. Nauki udziela się w języku francuskim. Co 4 tygodnie jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy: swobodna reprodukcya przerobionych w szkole ustępów powieściowych; streszczenie ustępów większych; przerabianie poematów opisowych na prozę; listy; przekłady na język francuski w ścisłym zastósowaniu do pewnych prawideł składni, z zachowaniem zasady stopniowania, aż do przekładu dzieł oryginalnych.

Geografia. 1 godzina tygodniowo. Tożsamo o państwach europejskich z wyjątkiem monarchii austryacko-węgierskiej.

Historya. 3 godziny tygodniowo. Dzieje średniowieczne i nowożytne, aż do pokoju westfalskiego ze szczególnem uwzględnieniem historyi austryacko-węgierskiej i kraju rodzinnego.

Matematyka. 4 godziny tygodniowo. *a) Arytmetyka ogólna.* Ułamki ciągłe, ich wartości przybliżone. Równania nieoznaczone stopnia 1° i niektóre równania nieoznaczone stopnia 2. o dwu niewiadomych. Postępy arytmetyczne. Postępy geometryczne. Zastósowania ich do rachunku procentu składanego i rachunku rent. Nauka o połączeniach. Dwumian Newtona dla wykładników całkowitych i dodatnich. *b) Stereometrya.* Najważniejsze twierdzenie o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn w przestrzeni. Zasadnicze własności naroży w ogólności a w szczególności naroży trójściennych (naroża biegunowo odpowiednie). Przystawanie i symetrya. Graniastosłupy i ostrosłupy, ich własności ogólne i przystawanie. Obliczanie powierzchni i objętości graniastosłupów, ostrosłupów, ostrosłupów ściętych i pryzmatoidy. Bryły foremne, walec, stożek i kula. *c) Trygonometrya sferyczna.* Zasadnicze własności trójkąta sferycznego (trójkąt biegunowo odpowiedni). Wzory zasadnicze do rozwiązywania trójkątów sferycznych prostokątnych i ukośnokątnych. Zastósowanie do niektórych zagadnień prostych ze stereometryi, geografii matematycznej i astronomii. Wypracowania piśmienne jak w kl. I.

Historya naturalna. 2 godziny tygodniowo. *Botanika.* Poznanie gromad świata roślinnego w ich naturalnym porządku z uwzględnieniem ich budowy anatomiczno-morfologicznej, jakoteż fizyologii roślin w ogólności. Cechy najważniejszych gromad, z opuszczeniem wszystkiego, co wchodzi w zakres szczegółów systematyki.

Fizyka. 3 godziny tygodniowo. Uzupełnienie wiadomości o własnościach ogólnych ciał, nabytych w klasach niższych, drobina, atom. Stany sku-

pienia, spójność, sprężystość i wytrzymałość. *Mechanika.* Statyka punktu materyalnego i punktów stale połączonych, moment siły, środek ciężkości, para sił, stałość podparcia. Dynamika punktu materyalnego, praca mechaniczna, energia kinetyczna, ruch drgający punktu materyalnego, ruch krzywoliniowy, siła odśrodkowa, rzut pocisków. Dynamika punktów stale połączonych, ruch środka ciężkości, określenie momentu bezwładności. Wahadła fizyczne. Maszyny proste. Złota reguła mechaniki, objaśniona na maszynach. Przegląd najważniejszych zjawisk, polegających na obrocie ziemi. Ściśliwość płynów, napięcie na powierzchni, rurki włoskowate. Ciśnienie hydrostatyczne, parcie płynów, równowaga ciał pływających. Areometr podziałkowy, prędkość wypływu. Ciśnienie powietrza, barometry. Prawo Mariotta i Gay Lussaca, zjawiska, które na nich polegają. Pomiar barometryczny wysokości. Utrata ciężaru ciał w powietrzu. *Nauka o ruchu falowym.* Fale podłużne i fale poprzeczne. Prawo Huyghensa, najogólniejsze twierdzenia o odbijaniu, załamywaniu się i interferencyi fal. *Akustyka:* Powstawanie głosu, wyznaczenie wysokości tonu, skala tonów, brzmiące struny, pręty i powietrze. Odbijanie się i interferencya fal głosowych, tony kombinacyjne, barwa tonu. Narząd głosowy i narząd słuchowy.

Chemia. 2 godziny tygodniowo. Węglowodory nasycone (parafiny) i połączenia pochodne, z nich wywiedzione. Węglowodany. Połączenia organiczne nienasycone. Ciała aromatyczne, glukosydy i alkoloidy. Ciała białkowe. Zarys chemii fizyologicznej roślin i zwierząt.

Geometrya wykreślna. 3 godziny tygodniowo. Rzuty prostokątne graniastosłupów i ostrosłupów, przekroje płaskie tych brył i ich siatki. Cienie tych brył. Wykreślanie walców, stożków i powierzchni obrotowych rzędu drugiego. Płaszczyzny, styczne do tych powierzchni i wzajemne ich przenikanie się. Wyznaczanie cieniów tych powierzchni i granicy ich cieniów własnych.

Rysunki odręczne. 3 godziny tygodniowo. Rysowanie głów według płaskorzeźb wypukłych, masek i biustów, a w danym razie według wzorów. Powtórzenie i ciąg dalszy materyału naukowego klas poprzednich. Przy sposobności wyjaśnienia kształtów architektury ornamentyki średniowiecznej.

KLASA VII.

Religia. 2 godziny tygodniowo. Przegląd historyi kościelnej.

Język polski. 3 godziny tygodniowo. Czytanie wzorów. Poznanie celniejszych a charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) na podstawie wzorowych przekładów. (Antologia: dramat, filozofia). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej wieku XIX (od r. 1830) w całości lub w dłuższych wyjątkach. Ćwiczenia w wykładzie ustnym. Obowiązkowa lektura domowa. Deklamacya jak w kl. I. Wypracowania stylistyczne jak w kl. VI.

Język niemiecki. 4 godziny tygodniowo. Epoka klasyczna od roku 1794 do śmierci Göthego; pisarze austryaccy czasów nowszych. Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Goethego. Deklamacya. W 1. półroczu 5 wypracowań (2 szkolne, 3 domowe), w 2. półroczu 4 wypracowań (przeważnie szkolne). Tematy: charakterystyki, rozprawki, sprawozdania z lektury szkolnej lub domowej. Lektura prywatna: *Wallenstein; Egmont.*

Język francuski. 3 godziny tygodniowo. Powtarzanie przy sposobności najważniejszych prawideł gramatycznych. Lektura dłuższych ustępów poety-

cznych (dramatów) i prozaicznych. Zarysy biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Uwzględnienie rozpraw z dziedziny nauk przyrodniczych i technicznych. Nauki udziela się w języku francuskim. Wypracowania piśmienne jak w klasie VI.

Geografia. 1 godzina tygodniowo. Tożsamo jednak w stósownie zwiększonym zakresie wymagań o monarchii austryacko-węgierskiej; zasadnicze wiadomości o ustroju konstytucyjnym i o administracyi monarchii austryacko-węgierskiej.

Historya. 3 godziny tygodniowo. Dzieje nowożytne od pokoju westfalskiego według tych samych zasad, co w klasie VI, uwzględniając przytem te zjawiska z dziejów cywilizacyi, które mają związek z rozwojem gospodarstwa społecznego, z podróżami i odkryciami. (Geografia i historya w klasach V, VI i VII, stanowią przy klasyfikacyi tylko jeden przedmiot).

Matematyka. 4 godziny tygodniowo. *a) Arytmetyka ogólna.* Zasady nauki o prawdopodobieństwie, tablice śmiertelności. Niektóre zagadnienia z nauki o ubezpieczeniach na życie. Liczby zespolone, ich moduł i argument, *b) Geometrya analityczna na płaszczyźnie.* Zastósowanie algebry do geometryi. Układ dwuosiowy i układ biegunowy. Zamiana spółrzędnych. Prosta, koło, parabola, elipsa, hiperbola. Nauka o tych liniach na podstawie zasadniczego określenia każdej z nich i z wypracowaniem tych własności głównych, które tyczą się ogniska, stycznej i normalnej, posługując się układem dwu osi prostokątnych. Kwadratura elipsy i paraboli. Równania biegunowe koła i przecięć stożkowych, przyjmując ognisko za biegun, a oś główną za oś biegunową. *Powtórzenie całego materyału naukowego,* w sposób praktyczny na przykładach odpowiednio dobranych. Wypracowania piśmienne jak w kl. I.

Historya naturalna. 3 godziny tygodniowo. W 1. półr. *mineralogia.* Krótki zarys krystalografii, następnie nauka o najważniejszych minerałach ze względu na ich fizyczne, chemiczne i inne pouczające własności; ten dział traktuje się systematycznie, lecz z pominięciem wszelkich szczegółów systematycznych. W 2. półr. główne zasady *geologii.* Zwięzłe i krótkie przedstawienie przemian fizycznych i chemicznych z uwzględnieniem stósownych przykładów; najzwyklejsze skały i najważniejsze szczegóły o budowie gór, objaśnione o ile możności przykładami z bliskiego otoczenia. Krótki opis epok geologicznych; przy nauce o zwierzętach i roślinach przedhistorycznych należy często zwracać uwagę na odpowiednie typy dzisiejsze, a przy sposobności wskazywać na rodowe powinowactwo istot żyjących.

Fizyka. 4 godziny tygodniowo. *Magnetyzm:* Okreslenie magnetyzmu, bieguny magnetyczne, moment magnetyczny, pozioma składowa magnetyzmu ziemskiego, zmiany magnetyzmu ziemskiego. *Elektryczność:* Wzbudzanie stanu elektrycznego, prawo Coulomba, wpływ, przyrządy zgęszczające. Ogniwa stałe. Prawa elektrolizy, chemiczna jednostka natężenia prądu, prawo Ohma, jednostka oporu Ohma. Proporcyonalność między działaniem chemicznem a magnetycznem. Busola stycznych. Teorya Ampera. Indukcya magnetoelektryczna i elektrodynamiczna, prawa zasadnicze dyamagnetyzmu. Elektryczność termiczna. Najważniejsze zastósowania techniczne elektryczności i magnetyzmu. *Optyka geometryczna:* Przewodzenie światła w liniach prostych, fotometrya, odbijanie się światła w zwierciadłach płaskich i sferycznych. Sekstans. Załamywanie się światła w graniastosłupach i soczewkach, wykreślanie i obliczanie obrazów w soczewkach, rozszczepianie się światła, linie Frauenhofera, analiza spektralna. Oko, mikroskopy, lunety, teleskopy. *Optyka fizyczna:* Wyjaśnienie sposobów mierzenia prędkości światła. Związek między prędkością

a załamywaniem się światła w dwu środkach według zasady Huyghensa. Prawa ogólne interferencyi światła. Graniastosłup interferencyjny. Polaryzacya światła przy odbiciu, podwójne załamywanie się światła, polaryzacya przy podwójnem załamywaniu się światła. Fluorescencya, fosforescencya, działanie chemiczne światła. *Nauka o cieple:* Termometr, współczynnik rozszerzalności, termometr powietrzny, ilość ciepła, kalorya, ciepło gatunkowe. Zmiana stanu skupienia. Pary nasycone i pary przecieplone. Przewodzenie ciepła. Ciepło promieniste. Mechaniczny równoważnik ciepła. *Astronomia:* Ruch dzienny sfery wszechświata, azymut, kąt godziny i zboczenie. Ruch postępowy ziemi, długość i szerokość. Zjawiska, które tłómaczą się równoczesnym ruchem obrotowym i postępowym ziemi. Precesya punktów równonocnych, kalendarz. Ciążenie powszechne ciał niebieskich. Ruch księżyca, planet i kometów. Gwiazdy stałe, aberacya światła.

Geometrya wykreślna. 3 godziny tygodniowo. *Perspektywa liniowa.* Wykreślanie prostych zapomocą śladów punktu zbiegu. Wykreślanie płaszczyzn zapomocą śladów i linii zbiegu. Punkty podziału. Wykreślanie brył stereometrycznych i przedmiotów technicznych. Powtórzenie najważniejszych partyi geometryi wykreślnej.

Rysunki odręczne. 3 godziny tygodniowo. Powtórzenie i ciąg dalszy materyału naukowego klas poprzednich, z uwzględnieniem zdolności uczniów. Ćwiczenia w szkicowaniu.

IV. Wykaz książek szkolnych dla zakładu

Klasa	Religia	Język polski	Język niemiecki	Język francuski	Geografia
I.	Ks. Slósarz Katechizm	Gramatyka Małeckiego, wyd. VIII. Wypisy polskie Próchnickiego i Wójcika tom I., wyd. I. i II.	German-Petelenz: Ćwiczenia niemieckie dla kl. I. wyd. I—III.	—	Benoni Tatomir, Wydanie V. i VI.
II.	Dąbrowski: Historya biblijna starego zakonu, wydanie I., II. i III.	Gramatyka Małeckiego, wyd. VIII. Próchnicki i Wójcik. Wypisy polskie na kl. II.	German-Petelenz: Ćwiczenia niemieckie dla kl. II. wyd. I. i II.	—	Baranowski i Dziedzicki: Geografiia powszechna wyd. IV—VII.
III.	Dąbrowski: Historya biblijna nowego zakonu, wydanie I., II. i III.	Gramatyka Małeckiego wyd. VIII. Wypisy polskie Czubka i Zawilińskiego na kl. III.	Petelenz: Gramatyka. Wypisy: German-Petelenz dla kl. III. wyd. I. i II.	J. Amborski: książka do nauki jęz. francuskiego część I.	jak w kl. II.
IV.	Ks. Jougan Liturgika katolicka	Gramatyka Małeckiego wyd. VIII. Wzory poezyi i prozy Fr. Próchnickiego	Petelenz: Gramatyka jak w kl. III. Wypisy: German-Petelenz dla kl. IV.	J. Amborski: książka do nauki jęz. francuskiego część II.	Benoni Majerski: Geografiia monarchii austr.-węgiers. wyd. II.
V.	Wapler-Świsterski: Nauka wiary katolickiej.	Tarnowski-Bobin: Wypisy dla szkół realn. Tom I. Zathey: Antologia grecka	Petelenz u. Werner: Deutsches-Lesebuch für die V. Classe.	J. Amborski: książka do nauki jęz. francuskiego część III.	jak w kl. III.
VI.	Ks. Szczeklik Etyka	Tarnowski-Bobin: Wypisy polskie. Tom I. Część II. Antologia jak w kl. V.	Petelenz u. Werner: Deutsches-Lesebuch für die VII. Gymnasialcl.	J. Amborski: książka do czytania część IV.	jak w kl. III.
VII.	Ks. Jougan: Historya kościoła katolickiego	Wypisy polskie Tarnowskiego i R. Dobina Część II. Antologia jak w kl. V.	Petelenz Werner: Lesebuch für die VIII. Gymnasialcl.	jak w kl. VI.	Hanak-Leniek: Historya i statystyka austr. węgier-monarchii

przepisanych na rok szkolny 1898/9.

Historya	Matematyka	Historya naturalna	Fizyka	Chemia	Geometrya wykreślna
—	Baraniecki: Arytmetyka.	Nowicki-Limbach: Zoologia wyd. VII	—	—	—
Semkowicz: Opowiadania z dziejów powszechnych, część I.	jak w kl. I. i Jamrogiewicz: Geometrya.	Łomnicki: Mineralogia, wyg. II. i III. Rostafiński: Botanika szk. na kl. niższe wyg. II. i III.	—	—	—
Semkowicz: Opowiadania z dziejów powszechnych, część III. Rawer, Dzieje	Baraniecki: Arytmetyka. Močnik-Jamrogiewicz: Geometrya.	—	Kawecki-Tomaszewski: Fizyka dla niższych klas	—	—
Semkowicz: Opowiadania z dziejów powszechnych, część III. Rawer, Dzieje ojczyste.	Baraniecki: Zasady algebry Močnik-Maryniak: Geometrya wyd. III i IV	—	jak w III kl.	Wykład chemii ogólnej E. Bandrowskiego. Część I.	—
W. Zakrzewski: Historya powszechna, część I.	Algebra i geometrya jak w IV kl. Logarytmy Adama.	Petelenz: Zoologia dla wyższych klas szkół średnich.	—	jak w kl. V.	Łazarski: Zasady geometryi wykreślnej.
Zakrzewski: Historya powszechna, Część II. Lewicki: Zarys dziejów Polski.	jak w V kl.	Rostafiński: Botanika szkolna dla kl. wyższych	Kawecki-Tomaszewski: Fizyka dla wyższych klas	—	jak w kl. V.
Zakrzewski: Historya powszechna, część III. Lewicki jak w kl. VI.	jak w V kl.	Łomnicki: Mineralogia i geologia wyd. IV.	jak w VI kl.	—	jak w kl. V.

V.

Tematy wypracowań piśmiennych.

A) W języku polskim.

KLASA V. A.

1. Śmierć Stolnika (Pan Tadeusz).
2.* Jakie mamy zabytki polszczyzny z czasów piastowskich i jakie jest ich znaczenie.
3. Opis parku krakowskiego.
4.* Znamiona i właściwości sztuki plastycznej u starożytnych Greków.
5. Treść VI. pieśni Iliady.
6.* Żeńcy Sz. Szymonowicza. Treść i uwagi.
7. Młodość Mohorta.
8. Jakiem powinno być wychowanie chłopca: podług M. Reya.
9.* Co zyskały Ateny przez ustawy Solona.
10. Założenie Akademii w Krakowie i pierwotna jej organizacya.
11.* Czytać dawne języki i obce rozumieć dobrze jest, lecz ojczysty trzeba naprzód umieć. (J. Dmóchowski).
12. Ćwiczenia w obrotach wojskowych na Błoniach. (Sprawozdanie).
13.* Reformy Grachów.
14. Zdać sprawę z lektury domowej.

KLASA V. B.

1. Bitwa Litwinów z Krzyżakami (Grażyna).
2.* Dlaczego łacina była językiem piśmiennym w wiekach średnich?
3. Opis parku Jordana.
4.* Znamiona i właściwości sztuki plastycznej u Rzymian.
5. Śmierć Hektora. (Według Iliady).
6.* Jakie przymioty powinien posiadać dworzanin; według Ł. Górnickiego.
7. Opis pustyni. (według Ojca Zadżumionych).
8. Miłość ojczyzny. (Podług X. P. Skargi).
9. Do czego zmierzało prawodawstwo Lykurga?
10. Jak w V. A.
11.* Rynek krakowski. (Opis i wspomnienia historyczne).
12. 13. 14. Jak w V. A.

KLASA VI. A.

1. O satyrach i bajkach Krasickiego.
2.* Powstanie pierwszych państw słowiańskich.
3. Właściwości pseudoklasycyzmu francuzkiego w XVIII. w.
4.* Style architektoniczne staro-chrześciańskie.
5. Urządzenia wojskowe w Polsce za Stefana Batorego. Według pamiętników Heidensteina.
6.* Wielka rzecz, wielka wola jak ze stali — Ale rzecz większa: kiedy życie boli—Mieć dobrą wolę—a gdy zemsta pali—To już największa: wyrzec się złej woli. (W. Pol.)
7. Różnice form w liryce starożytnej greckiej i nowożytnej.
8. Usiłowania polskie celem uzyskania Pomorza.

---

*) Zadania szkolne.

9.* Tok myśli w poemacie I. P. Woronicza „Hymn do Boga“.
10. Demostenes i Skarga jako mowcy i patryoci.
11. Często karzeł z postaci — olbrzymem ze sławy. (St. Jachowicz).
12. W jaki sposób dźwiga się Polska z upadku umysłowego w XVIII. w.
13. Rozwój pierwiastku patryotycznego w poezyi polskiej okresu Warszawskiego.
14. Zdać sprawę z lektury domowej.

KLASA VI. B.

1. Jak w VI. A.
2.* Napady Normanów.
3. 4. 5. Jak w VI. A.
6. Mierność, to rzecz powszednia, lecz miara rzecz wielka. I tylko wielką miarą stoi wielkość wszelka. (W. Pol).
7. 8. 9. 10. Jak w VI. A.
11. „Ze słabością łamać uczmy się za młodu“. (A) Mickiewicz).
12. Nowe ogniska oświaty w okresie Księstwa Warszawskiego.
13. 14. Jak w VI. A.

KLASA VII.

1. Filomaci i Filareci. (Powstanie i działalność).
2.* Pokrewieństwo idei w Konradzie (III. Dziady) i w postaci Prometeja Aischylosa.
3. Opis gazowni miejskiej.
4.* Najpiękniejsze zabytki renesansu w Krakowie.
5. Zasadnicza myśl tragedyi Sofoklesa „Antygona“.
6.* Nie zawżdy grad z góry leci — Albo burza niebo szpeci — Chmury czarne wiatr wojuje — A pogoda następuje. (J. Kochanowski).
7. Teatr starożytny i nowożytny. (Porównanie).
8. Rozwój stylu romańskiego.
9.* Francya i Europa za Ludwika XIV.
10. „Na wysokie wieże częściej gromy biją“. (X. P. Skarga).

B) W języku niemieckim.

KLASA V. A.

1.* Androklus und sein Löwe. Nacherzählung.
2. Der Taucher. (Nach Schillers Ballade).
3.* Erzählung eines Märchens.
4. Der Graf von Habsburg. Nacherzählung.
5.* Eine Hasenjagd im Wasser. Nacherzählung.
6. Der Zauberlehrling. (Nach Goethes Ballade).
7.* Übertragung eines Lesestückes aus dem Polnischen in's Deutsche.
8. Freie Nacherzählung des Abschnittes „Thetis und Achilles“ aus Homer.
9. Siegfrieds Tod.
10.* Die Rache des Redlichen. (Nach der Lecture).
11. Die Annehmlichkeiten des Winters.
12.* Grundgedanke und Inhaltsangabe der „Kraniche des Ibykus“.
13. Das Osterfest- ein Friedensfest.
14. Eine Übersetzung aus dem Polnischen.

15. Inwiefern ist die Zunge da wohlthätigste und das verderbliebste Glied des Menschen?
16.* Eine Übersetzung aus dem Polnischen.

KLASA V. B.

1.—8. Jak w V. A.
9.* Inhaltsangabe der Schillerschen Ballade „Die Bürgschaft“.
10. Iust, der treue Diener seines Herrn. (Minna von Barnhelm).
11.* Übersetzung aus dem Polnischen.
12. Das Mythische und Historische im Nibelungenliede.
13.* Wie gelang es dem Wachtmeister Werner den Major v. Tellheim zur Annahme des Geldes zu bewegen? (Minna von Barnhelm).
14. Die Annehmlichkeiten des Frühlings.
15.* Des Stadtkindes Bergfahrt. (Nacherzählung).
16. Das Wasser im Dienste des Menschen.

KLASA VI. A. i VI. B.

1. Über den Nutzen des Eisens.
2.* a) Der Apotheker, b) Dorothea in Goethes Hermann und Dorothea.
3. Wir sind dem Alter Achtung schuldig.
4.* Johannas göttliche Sendung. (Jungfrau von Orleans).
5. Der Winter, seine Freuden und Beschwerlichkeiten.
6.* Wie hat Johanna ihre göttliche Sendung beim Könige beglaubigt? (Jungfrau von Orleans).
7. Rüdigers kritische Laga. (Nibelungenlied).
8.* Was veranlasste Karl Moor ein Räuber zu werden. (Schillers Räuber).
9. Das Feuer im Dienste des Menschen.
10.* Wie gelang es Johanna, den Herzog von Burgund für Carl zu gewinnen? (Jungfrau von Orleans.)
11. Hüons Abenteuer auf seiner Fahrt nach Bagdad. (Oberon.)
12. Müssiggang ist aller Laster Anfang.
13. Der Marquis Posa in Schillers. „Don Carlos“.

KLASA VII.

1. Der Anfang aller Cultur ist der Ackerbau. (Nach Schillers: Eleusisches Fest).
2.* Schilderung einer Feuersbrunst im Anschlusse an Schillers Lied von der Glocke.
3. Das Wasser im Dienste des Menschen.
4.* Eine Übersetzung aus dem Polnischen.
5. Unterhaltungsbücher sind unsere Freunde, bisweilen auch unsere Feinde.
6.* Die Schwermut und Genesung Orestens. (Iphigenie auf Tauris).
7.* Auf welche Weise gewinnt Octavio Piccolomini den Obersten Buttler für den Kaiser.

VI.

Egzamin dojrzałości.

W terminie letnim r. 1899.

Do egzaminu zgłosiło się 43 uczniów publicznych i prywatnych klasy VII., tudzież 4 eksternistów.

Piśmienny egzamin odbył się w dniach od dnia 9 do 16 czerwca b. r.

Abituryenci opracowali w trzech oddziałach następujące temata:

W języku polskim:

a) Rozwój satyry w literaturze polskiej.
b) Rozwój dziejopisarstwa w Polsce.
c) Achitektura od czasów greckich aż do renesansu. Przegląd stylów i ogólna ich charakterystyka.

W języku niemieckim:

1. Do tłómaczenia z języka polskiego na język niemiecki:
a) Ustęp z wypisów polskich p. t.: Latarnik.
b) „ „ „ p. t.: W niewoli tatarskiej.
c) „ „ „ p. t.: Zemsta Staszica.
2. Temat wolny:
a) Die Verwendung des Salzes.
b) Welches sind die Bande, die uns an das Vaterland knüpfen.
c) Die Bedeutung der Ströme für die Cultur.

W języku francuskim:

Do tłómaczenia z języka francuskiego na język polski:
a) Z wypisów francuskich ustęp p. t.: „Le commerce extérieur de la France“.
b) Ustęp p. t.: „Methodes des sciences physiques et naturelles“.
c) Ustęp p. t.: „Le pont Mirabeau“.

W matematyce:

a) 1. Ułamek $\frac{382}{231}$ wyrazić przez sumę trzech ułamków o mianownikach 3, 7, 11, tak, aby suma liczników równała się 10.
2. Znaleść boki, kąty i powierzchnię czworoboku utworzonego przez styczne i normalne do elipsy $7x^2+9y^2=32$ w punktach, których odcięta = 1.
3. Znaleść objętość bryły, utworzonej przez obrót trójkąta o wierzchołkach

$$A\begin{cases}2\\3,\end{cases}\qquad B\begin{cases}5\\7.\end{cases}\qquad C\begin{cases}-3\\1\end{cases}$$

naokoło największego boku.

b) 1. Kapitał 5000 złr. umieszczony na procencie składanym po 4% powiększa się przy końcu każdego roku o 300 złr. Do jakiej sumy wzrośnie po 10 latach.
2. Znaleść powierzchnię foremnego wieloboku, mającego 135 przekątni, opisanego na kole o promieniu = 1.
3. Wykreślić parabolę $y^2=6x$ i koło $4x^2-12x+4y^2-27=o$, tudzież znaleść powierzchnię zawartą między obiema liniami.

c) 1. Napisać postęp arytmetyczny, w którym iloczyn 1-go i 14-go wyrazu = 82, zaś iloczyn 7-go i 8-go = 460.
2. Znaleść kąt między tworzącą i osią w stożku prostym, w który wpisany walec równoboczny ma taką samą objętość jak stożek uzupełnia-

jący na tym walcu się wspierający. Następnie znaleść promień podstawy tego walca, przyjmując, że promień podstawy stożka = r.

3. Dana jest elipsa $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$. Napisać równanie hiperboli równobocznej, mającej z tą elipsą wspólny środek i ogniska. Następnie znaleść kąt, pod jakim przecinają się ze sobą obie linie.

W geometryi wykreślnej:

a) 1. Dana jest płaszczyzna P, dowolnie nachylona względem płaszczyzn rzutów. Wyznaczyć miejsce geometryczne punktów, leżących na tej płaszczyźnie, a od płaszczyzny poziomej i pionowej rzutów równo oddalonych.

2. Stożek kołowy, prosty, ścięty, wydrążony, spoczywa na płaszczyźnie poziomej rzutów podstawą mniejszą. — Wykreślić jego cień własny i rzucony, tudzież cień rzucony jego do wnętrza.

3. Wykreślić rzuty perspektywiczne walca kołowego prostego, spoczywającego na płycie pięciobocznej foremnej.

b) 1. Dana jest płaszczyzna P (t, z,) i dwa punkty A i B na prostej l (T, Z), zewnątrz płaszczyzny tej leżące. Wyznaczyć miejsce geometryczne punktów leżących na tej płaszczyźnie, a równo odległych od obydwu danych punktów. — (w rzutach perspektyw).

2. Ostrosłup pięcioboczny, foremny, wydrążony, spoczywa mniejszą podstawą na płaszczyźnie rzutów. Wyznaczyć cień własny i rzucony tego ostrosłupa, tudzież cień rzucony do jego wnętrza.

3. Wyznaczyć przekrój elipsoidy obrotowej spłaszczonej, której oś obrotu jest do płaszczyzny poziomej rzutów, prostopadłą płaszczyzną równoległą do osi x, tudzież rzeczywistą wielkość tego przekroju.

c) 1. Dana jest płaszczyzna P dowolnie nachylona względem płaszczyzn rzutów i punkt A leżący zewnątrz tej płaszczyzny. Wyznaczyć proste, przechodzące przez dany punkt A do płaszczyzny P równoległe, a do płaszczyzny poziomej rzutów pod danym kątem x nachylone.

2. Czasza półkulista, wydrążona, spoczywa na płaszczyźnie poziomej rzutów. Wyznaczyć cień własny i rzucony tejże, jakoteż cień rzucony do jej wnętrza.

3. Wyznaczyć rzuty perspektywiczne ostrosłupa czworobocznego, foremnego, prostego, spoczywającego na płycie walcowej kołowej.

Egzamin ustny odbył się pod przewodnictwem c. k. Inspektora Radcy Dworu Jana Frankego w dniach od 24 maja do 2 czerwca b. r.

Świadectwo dojrzałości otrzymali:

a) uczniowie publiczni:

1. Abrahamowicz Abraham
2. Bałucki Stanisław.
3. Bochnig Stanisław.
4. Brzeziński Alfred.
5. **Ehrenpreis Arnold** (z odzn.).
6. Epstein Witołd.
7. Gawron Karol.
8. Glücksmann Handel.
9. Hackbeil Franciszek.
10. Hügel Jan.
11. **Kalicki Feliks** (z odzn.).
12. Karyłowski Tadeusz.
13. Kern Romuald.
14. **Kowalski Franciszek** (z odzn.)
15. Kozak Władysław.
16. Kozłowski Stefan.

17. **Kulinski Mieczysław** (z odzn.).
18. Kułakowski Stanisław.
19. Kwiatkowski Ludwik.
20. **Lauterbach Julian** (z odzn.).
21. Loewenkron Jakób.
22. Matecki Józef.
23. Matzke Zygmunt.
24. Moraczewski Seweryn.
25. Müller Maurycy.
26. Nalepa Jan.
27. Niewiadomski Juwenal.
28. Nowak Józef.
29. Pluta Jan.
30. Rausch Władysław.
31. **Rejowicz Stanisław** (z odzn.).
32. Rogoyski Stanisław.
33. Schrott Tadeusz.
34. Skibka Władysław.
35. Stadtmüller Karol.
36. Suchecki Zygmunt.
37. Tyzenhauz Roman.
38. Wink Tadeusz.
39. **Wysocki Stanisław** (z odzn.).

b) uczniowie prywatni:

40. Cyfrowicz Adam.
41. Miączyński Bolesław.

c) Eksterniści:

42. Krasuski Jan.
43. Radwański Franciszek.
44. Sobieszczański Zygmunt.

4 uczniów publicznych przeznaczono do egzaminu powtórnego z jednego przedmiotu; 1. eksternistę reprobowano na rok.

Uroczyste wręczenie świadectw abituryentom, tudzież ich pożegnanie odbyło się dnia 3 czerwca b. r. w obecności c. k. Inspektora, grona nauczycieli i uczniów klas wyższych. Abituryentów pożegnał najpierw c. k. inspektor, potem dyrektor, a następnie uczeń klasy szóstej Skwarc Konstanty. Imieniem abituryentów przemówił Feliks Kalicki. Uroczystość poprzedziła Msza św. w kościele św. Anny, podczas której odśpiewano hymn ludu.

VII.

Statystyka Zakładu.

(Liczba dodana u góry oznacza prywatystów).

	W KLASIE																Razem
	I.			II.			III.			IV.		V.		VI.		VII	
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b		
1. Liczba uczniów.																	
Liczba uczniów z końcem roku szkolnego 1897/8 .	48^1	52	50	47	47	42	38	40	40	34	39	32^1	34	18^1	18	41	480^3
Z początkiem roku szkolnego 1898/9 zapisało się .	60^1	57	57	59	58^1	59	51	52	52	55	54	40	40	35	35	48^2	812^4
W ciągu roku przybyło .	2	1	—	4	2	—	2^1	0^1	4	3	2	3	1	1	0^1	—	25^3
Ogółem przeto przyjęto .	62^1	58	57	63	60^1	59	53^1	52^1	56	58	56	43	41	36	35^1	48^2	837^7
Między tymi było:																	
Uczniów przybyłych z innych zakładów	61^1	52	50	6	9	10	3	3	9	7	4	3	1	1	2	1	222^1
Uczniów z promocyą z klasy niższej	—	—	—	49	48^1	47	38^1	43^1	43	47	51	39	39	32	26^1	47^2	549^6
Uczniów repetentów . . .	1	6	7	8	3	2	12	6	4	4	1	1	1	3	7	0	66
W ciągu roku wystąpiło .	5	12	5	11	6	5	11	5	7	14	4	6	2	3	5	—	101
Liczba uczniów z końcem roku szk. 1898/9 . . .	57^1	46	52	52	54^1	54	42^1	47^1	49	44	52	37	39	33	30^1	48^1	736^7
2. Miejsce urodzenia (kraj).																	
W. Ks. Krakowskie . . .	32	27	20	29	23^1	20	17	22^1	17	21	28	16	17	15	10	22	336^2
Galicya	16	11	23	12	21	24	18	16	17	14	16	11	13	12	6	14^1	244^2
Inne kraje koronne Austryi	1^1	2	3	1	3	3	2	—	4	1	2	1	1	1	2	2	29^1
Węgry	—	—	1	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	4
Królestwo Polskie . . .	5	2	5	7	7	6	5^1	6	10	7	5	6	6	4	9^1	10	100^2
W. Ks. Poznańskie . . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	3
Z innych państw . . .	2	4	—	2	2	1	—	2	1	—	—	3	2	1	2	—	20
Razem	57^1	46	52	52	54^1	54	42^1	47^1	49	44	52	37	39	33	30^1	48^2	736^7
3. Narodowość.																	
Polaków	55^1	44	40	50	51^1	53	41^1	43^1	46	42	51	37	38	32	29^1	48^2	706^7
Rusinów	—	—	—	1	—	1	—	—	2	—	—	—	1	1	1	—	7
Czechów	—	1	3	—	2	—	—	2	1	1	1	—	—	—	—	—	10
Niemców	2	1	1	1	1	—	1	2	—	1	—	—	—	—	—	—	11
Innych narodowości . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	57^1	46	52	52	54^1	54	42^1	47^1	49	44	52	37	39	33	30^1	48^2	736^7
4. Wyznanie.																	
Obrzadku rzymsko-kat. .	47	36	44	48	52^1	46	36^1	38^1	43	37	43	37	32	29	27^1	42^2	637^5
„ grecko-kat. . .	—	—	—	1	—	1	—	—	2	—	—	—	1	1	1	—	7
Ewangelików wyzn. augsb.	0^1	2	—	—	—	—	1	1	—	3	1	—	2	—	1	—	11^1
Religii mojżeszowej . . .	10	8	8	3	2^1	7	5	8	4	4	8	—	4	3	1	6	81^1
Razem	57^1	46	52	52	54^1	54	42^1	47^1	49	44	52	37	39	33	30^1	48^2	736^7

	W KLASIE																
	I.			II.			III.			IV.		V.		VI.		VII	Razem
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	a	b	a	b	a	b		
5. Wiek uczniów.																	
Lat 11 miało	11^{1}	8	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25^{1}
„ 12 „	15	9	17	8	4^{1}	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	58^{1}
„ 13 „	16	14	12	14	17	11	6^{1}	5^{1}	3	—	—	—	—	—	—	—	98^{2}
„ 14 „	10	10	12	10	11	17	9	6	13	2	4	—	—	—	—	—	104
„ 15 „	5	3	4	12	12	15	12	11	13	9	14	3	4	—	—	—	117
„ 16 „	—	2	1	3	9	3	8	18	11	12	15	8	13	1	2	—	106
„ 17 „	—	—	—	5	—	3	5	6	6	14	12	11	9	7	11	7	96^{1}
„ 18 „	—	—	—	—	1	—	2	—	2	3	4	9	7	12	7	6	53
„ 19 „	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	2	6	4	6	7	15	43
„ 20 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	2	3	2	11^{1}	21^{1}
„ 21 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	4	1	6	12
„ 22 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3
„ 23 „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	0^{1}	0^{1}
Razem	57^{1}	46	52	52	54^{1}	54	42^{1}	47^{1}	49	44	52	37	39	33	30^{1}	48^{2}	736^{7}
6. Według miejsca zamieszkania rodziców.																	
Miejscowych	48^{1}	46	36	37	41^{1}	33	33	29	28	30	30	18	24	24	16	35^{1}	508^{3}
Zamiejscowych	9	0	16	15	13	21	9^{1}	18^{1}	21	14	22	19	15	9	14^{1}	13^{1}	228^{4}
Razem	57^{1}	46	52	52	54^{1}	54	42^{1}	47^{1}	49	44	52	37	39	33	30^{1}	48^{2}	736^{7}
7. Uczęszczanie na naukę przedmiotów nadobowiązk.																	
Na naukę historyi kraju rodzinnego	—	—	—	—	—	—	42	47	49	44	52	—	—	33	30	48	342
Na naukę śpiewu	9	—	—	5	5	1	7	1	—	—	—	3	—	2	2	—	35
„ „ języka ruskiego	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	2	—	2	—	2	—	10
8. Stypendya.																	
Pobierało	—	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1	1	2	—	1	4	12
Kwota stypendyjna: 1566 złr.																	
9. Klasyfikacya za II. półrocze 1898.																	
Egzamin poprawczy zdało	1	1	2	3	4	3	10	11	—	7	6	10	8	4	3	—	73
Stopień celujący otrzymało	5	2	7	1	3	3	3	4	—	1	3	2	—	2	—	3	39
„ pierwszy „	44	46	38	36	41	37	39	48	—	37	37	25	22	11	20	31	512
„ drugi „	7	4	2	8	5	5	8	10	—	5	3	6	1	13	12	—	89
„ trzeci „	1	4	2	3	1	—	7	2	—	1	—	3	3	1	1	—	29
Razem	57	56	49	48	50	45	57	64	—	44	43	36	26	27	33	34	669
10. Klasyfikacya za II. półrocze 1899.																	
Stopień celujący otrzymało	7	—	1	3	1	2	3	5	3	2	2	—	1	3	—	6	39
„ pierwszy „	33	29	45	39	39	47	32	35	40	34	38	32	24	22	20	37	546
„ drugi „	5	4	—	1	3	3	—	3	3	4	4	—	4	2	4	—	40
„ trzeci „	6	5	—	1	1	1	1	2	—	1	1	1	4	—	—	—	24
Do egzam. popr. przeznacz.	5	6	6	7	9	1	5	1	3	3	5	4	5	5	4	5	74
Nieklasyfikowanych	1	2	—	1	1	—	1	1	—	—	2	—	1	1	2	—	13
Razem	57	46	52	52	54	54	42	47	49	44	52	37	39	33	30	48	736

Opłata szkolna.

W I. półroczu wynosiła	5860	złr.
„ II. „ „	5260	„
Razem	11.120	złr.

Dochód na środki naukowe.

Z taks wstępnych wpłynęło	468·30	złr.
Z taks za duplikaty świadectw	9·00	„
Z datków uczniów	837·00	„
Razem	1314·30	złr.

VIII.

Pomoc koleżeńska.

DOCHÓD:

1. Z roku szkolnego 1897/98 pozostało w kasie	85	zł.	82 ct.
2. W czasie wakacyj (od 26/6—31/8 1898) wpłynęło . . .	2	„	05 „
3. Za zniszczone książki	7	„	25 „
4. Uczniowie złożyli	190	„	50 „
5. Zwrot udzielonych uczniom pożyczek wynosił	98	„	50 „
6. WP. Liniewicz złożył na „Pomoc"	50	„	— „
WP. hr. Miączyński „ „	35	„	— „
WP. Stadtmüller Karol „ „	2	„	— „
7. Datek jałmużniany przyniósł	13	„	82 „
Razem . .	484	zł.	94 ct.

ROZCHÓD:

1. Zakupno książek	160	zł.	34 ct.
2. Oprawa „	37	„	50 „
3. Zapomogi udzielone uczniom	59	„	70 „
4. Pożyczki „ „	151	„	— „
5. Wydatki biblioteczne	7	„	80 „
6. Jałmużna	15	„	— „
Razem . .	431	zł.	34 ct.
Reszta . .	53	zł.	60 ct.

Biblioteka «Pomocy koleżeńskiej» posiada książek:

do nauki religii	217
„ języka polskiego	235
„ „ niemieckiego	206
„ „ francuskiego	82
„ geografii . . . . . . , ...	132
„ historyi powszechnej	120
„ „ polskiej	43
„ matematyki	94
„ historyi naturalnej	157
„ fizyki	40
„ chemii	36
„ geometryi wykreślnej	27
Razem . .	1389

Z tychże wypożyczono uczniom:

Z klasy	Ia	45
„	Ib	20
„	Ic	51
„	IIa	90
„	IIb	55
„	IIc	60
„	IIIa	45
„	IIIb	71
„	IIIc	60
„	IVa	97
„	IVb	110
„	Va	72
„	Vb	67
„	VIa	94
„	VIb	64
„	VII	112
	Razem	1123

Do biblioteki «Pomocy» podarowali książki następujący uczniowie:

Racięcki,	uczeń	Ib	2	książki
Skibka,	„	VII	1	„
Kalicki,	„	VII	2	„
Stadtmüller,	„	VII	1	„
Wysocki,	„	VII	13	„

Uwaga. Wszystkim, którzy złożyli datki pieniężne, książki i mundurki dla niezamożnych uczniów szkoły realnej, składa Zarząd serdeczne „Bóg zapłać“.

Kraków, dnia 21. czerwca 1899.

W imieniu Zarządu:

Ks. dr. Fr. Świderski.

IX.

Zbiory naukowe*).

Biblioteka.

Biblioteka nauczycieli liczy ogółem 2795 dzieł i 3500 programów.
W Zakładzie znajdują się następujące czasopisma: 1. Muzeum. — 2. Biblioteka warszawska. — 3. Kwartalnik historyczny. — 4. Przewodnik bibliograficzny. — 5. Misye katolickie. — 6. Rocznik statystyki przemysłu i handlu krajowego. — 7. Gazeta lwowska. — 8. Verordnungsblatt für den Dienstbericht des Ministeriums für Cultus und Unterricht. — 9. Zeitschrift für das Realschulwesen. — 10. Mittheilungen der geographischen Gesellschaft. — 11. Kunst für Alle. — 22. Rethwitsch. Jahresberichte über das höhere Schulwesen. — 13. Frick. Lehrproben und Lehrgänge. — 14. Litterarisches Centralblatt. — 15. Revue des deux mondes.

Biblioteka dla młodzieży liczy 1464 dzieł.

Zbiór geograficzno-historyczny liczy: Globów i przyrządów 3; map 170, atlasów 4; obrazów historycznych i etnograficznych 100.

Gabinet historyi naturalnej liczy: Zwierząt kręgowych 165; zwierząt członkonogich 2329; mięczaków 869; robaków, promieniaków i pierwotniaków 125; roślin zasuszonych 892; minerałów, skał i skamielin 945; preparatów mikroskopowych 70; szkieletów 11; modeli anatomicznych 34; modeli szklannych, przedstawiających jamochłony 10; modeli kwiatów z masy papierowej 40; modeli krystalograficznych z drzewa 115; modeli drogich kamieni 54; tablic botanicznych kolorowanych 21; atlas botaniczny Szuberta 1; atlas zoologiczny Lffbena 1; tablic zoologicznych Schreibera i Leutemanna 55: mikroskop Zeisa 1; gablotek ściennych 10; tablic Nitscha i Leuckerta 28; modeli grzybów 170; modeli krystalograficznych ze szkła.

Gabinet fizykalny liczy przyrządów 320.

Gabinet chemii posiada: przyrządów 194; naczyń przeróżnych 564; minerałów 109; przetworów chemicznych 170.

Gabinet rysunków geometrycznych posiada: modeli drutowych 20; modeli drewnianych brył geometrycznych 31; przyrządów mierniczych 60; przyborów rysunkowych 24; modeli do nauki geometryi wykreślnej drutowych i drewnianych razem 40.

Gabinet rysunków odręcznych ma: wzorów do rysunku jest razem sztuk 2467; gipsów 194; modeli drewnianych 30; szkoła akwareli Ciceri 1; szkiców berlińskich zeszytów 3; model drutowy głowy ludzkiej 1; przyrząd do doświadczeń w perspektywie 1.

---

*) według stanu z dnia 31. grudnia 1898.

X.

Fizyczne wychowanie młodzieży.

Gimnastyka jest w zakładzie przedmiotem obowiązkowym. Każda klasa pobiera naukę w 2 godzinach tygodniowo.

W miesiącach letnich uczęszcza młodzież 3 razy w tygodniu na gry i zabawy do parku Dra Jordana. Oprócz tego odbywają się codziennie podczas pauz między lekcyami ćwiczenia i musztry na podwórzu szkolnym, a od czasu do czasu musztry na błoniach i wycieczki poszczególnych klas w okolicę.

XI.

Biblioteka podręczna uczniów klas wyższych.

W roku jubileuszowym Adama Mickiewicza 1898 r. doradził profesor literatury polskiej, Czesław Pieniążek, uczniom klas wyższych, aby utworzyli podręczną bibliotekę dla ułatwienia sobie nauki historyi literatury ojczystej.

1. Biblioteka składa się:
   a) z najlepszych podręczników historyi literatury polskiej, z prac krytyczno-literackich, z monografij historyczno-literackich, z rozpraw i szkiców na tle literatury ojczystej, z komentarzy i rozbiorów, o ile te dzieła zyskały uznanie poważnej krytyki i Władz szkolnych.
   b) Z dzieł najznakomitszych poetów narodowych.
   c) Ze starych druków lub rękopisów średniowiecznych, albo też z kopij i podobizn pomników języka, wreszcie z autografów znakomitych pisarzy.
2. a) Żadnego dzieła nie można ani kupić, ani darowanego przyjąć do biblioteki, bez wiedzy i zatwierdzenia profesora języka polskiego.
   b) Biblioteka zostaje też zawsze pod opieką czyli kuratoryą profesora języka polskiego.
3. Szafy biblioteczne, które młodzież za cenę dziewięćdziesięciu złr. w. a. kupiła, znajdują się w lokalu VII. klasy.
4. Uczniowie klasy najwyższej obejmują corocznie gospodarstwo biblioteczne i wybierają:
   a) bibliotekarza,
   b) dwóch kustoszów, a profesor opiekun, w porozumieniu z profesorem, gospodarzem klasy, przedstawia ich do zatwierdzenia Dyrektorowi.
5. Bibliotekarz czuwa nad porządkiem w bibliotece, wydaje książki, odbiera je, opiekuje się katalogami, zapisuje dary i nabytki. Kustosze pomagają mu w pracy, lub go zastępują i dzielą z nim wszelką odpowiedzialność.
6. Biblioteka uzupełnia się darami i nabytkami.
7. Z rozpoczęciem piśmiennego egzaminu dojrzałości składają uczniowie zarząd biblioteki w ręce profesora opiekuna na czas wakacyi.

W grudniu 1898 rozpoczęły się dobrowolne składki i do kwietnia 1899 złożono 133 złr. 80 ct. wal. austr., a mianowicie:

W VII. kl.	uczniów	50	złożyło	36 zł.	12 ct. w. a.	Na	każdego wypada	73 ct.
W VIa kl.	„	34	„	23 „	10 „ „	„	„ „	67 „
W VIb kl.	„	35	„	26 „	14 „ „	„	„ „	74 „
W Va kl.	„	41	„	22 „	90 „ „	„	„ „	55 „
W Vb kl.	„	41	„	25 „	54 „ „	„	„ „	62 „

(Ułamki centów opuszczono.)

Z tej kwoty wydano:

a) Na dwie szafy dębowe	90	złr.	— ct.
b) Katalogi, księgi rachunkowe, pieczęć biblioteczna, przybory	5	„	95 „
c) Druk kwitów, kartki do numerowania . .	3	„	21 „
d) Oprawa 362 tomów, tomików i broszur . .	54	„	30 „
Razem . .	153	złr.	46 ct.

a) Rozchód	153	złr.	46 ct.
b) Przychód	133	złr.	80 ct.
Niedobór . . .	19	złr.	66 ct.

pokrył profesor Czesław Pieniążek.

Biblioteka posiada 458 dzieł w 512 tomach, a wszystkie pochodzą z darów.

Profesorowie: Kosiński, Krywult i Pieniążek darowali			. . . .	31 książek
Uczniów	VII. kl.	32	darowało	125 „
„	VIa kl.	9	„	95 „
„	VIb kl.	14	„	47 „
„	Va kl.	16	„	56 „
„	Vb kl.	19	„	48 „
„	IVa kl.	2	„	6 „
„	IVb kl.	2	„	6 „
„	IIIa kl.	2	„	5 „
„	IIIb kl.	1	„	9 „
„	IIIc kl.	2	„	11 „
„	IIa kl.	1	„	1 „
„	IIb kl.	1	„	1 „
Prywatystów i eksternistów maturycznych		3	„	17 „
Razem		107	ofiarodawców darowało	458 książek

Z tego posiada biblioteka w dziale:

a) historyi literatury i krytyki 95 dzieł (Juliana Bartoszewicza, Bełcikowskiego, Brodzińskiego, Chmielowskiego, Gostomskiego, Kallenbacha, Konecznego, Kuliczkowskiego, Małeckiego, Mazanowskiego, Parylaka, Pepłowskiego, Pieniążka, Spasowicza, Świeżawskiego, Szujskiego, Siemieńskiego, Tarnowskiego, Tretiaka, Zatheya, Ziembickiego);

b) poezyi 304 dzieł (Anczyca, Asnyka, Blizińskiego, Bogusławskiego, Brodzińskiego, Bałuckiego, Bełzy, Felińskiego, Fredry, Gosławskiego, Gar-

czyńskiego, Goszczyńskiego, Kochanowskiego, Krasińskiego, Krasickiego, Korzeniowskiego, Karpińskiego, Klonowicza, Kochowskiego, Lenartowicza, Malczewskiego, Mickiewicza, Majeranowskiego, Morawskiego, Naruszewicza, Niemcewicza, Opalińskiego, Ostrowskiego, Pola, Reya, Romanowskiego, Rydla, Słowackiego, Starzeńskiego, Syrokomli, Trembeckiego, Turskiego, Ujejskiego, Urbańskiego, Wasilewskiego, Wężyka, Woronicza, Zaleskiego, Zimorowicza, Zworskiego);

c) w dziale rozmaitości posiada biblioteka: Egzemplarze „Gazety narodowej“ 1792, „Gazety warszawskiej“ 1809, „Jakielskiego Żywot św. Jacka z r. 1750“, autograf ustępu z „Panu Tadeusza“, podobiznę pisma z XIV. i XV. w., autografy Syrokomli, Lenartowicza, Kraszewskiego, podobizny dyplomów i pieczęci z czasów Piastowskich. Pierwsze wydanie „Historyi“ Krasickiego z r. 1779 i t. d. i t. d.

Z biblioteki wypożyczyli od 1. marca do 15. czerwca:

Profesorowie	14	książek
Uczniowie gimnazyalni . . .	27	„
Uczniowie VII kl.	211	„
„ VIa kl.	90	„
„ VIb kl.	113	„
„ Va kl.	192	„
„ Vb kl.	229	„
„ VIa kl.	108	„
W ciągu $3^1/_2$ miesięcy pożyczono . . .	984	książek.

XII.

Klasyfikacya uczniów

w drugiem półroczu 1899 roku.

Promocyę do wyższej klasy otrzymali:

(Celujących uczniów oznaczono grubszym drukiem).

KLASA I. A.

Bac Stanisław.
Bandet Berisch.
Berthold Władysław.
Czyżewski Adam.
Dobiasz Leopold.
Drobniak Ludwik.
Dyndowicz Bolesław.
Feldmann Salomon.
Fiala Eugeniusz.
Fiderkiewicz Zdzisław.
Figiel Adam.
Friedemann Władysław.
Hedl Konrad.
Janikowski Wiktor.
Kadulski Ludwik.
Klewar Franciszek.
Klimosz Józef.
Korzonek Piotr.
Kramarczyk Augustyn.
Krasucki Bronisław.
Lewandowski Gustaw.
Lisowski Józef.
Mehl Schulem.
Mudry Alfons.
Neiger Samuel.
Orkisz Michał.
Peters Adam.
Schermann Mojżesz.
Semper Bolesław.
Struzik Stanisław.
Szewczyk Stanisław.
Wasserberg Abraham.
Wasserberger Henryk.
Weigel Władysław.
Weinreb Zacharyasz.
Wołek Franciszek.
Wroński Władysław.
Wróbel Tadeusz.
Rudnicki Zygmunt.
Müller Edward.

Stopień drugi 5, trzeci 6, poprawek 5, nieklasyfikowany 1.

KLASA I. B.

Abrahamer Eliasz.
Auriga Wiktor.
Banaś Jerzy.
Bauer Franciszek.
Beckmann Adolf.
Bukowski Bolesław.
Doschla Włodzimierz.
Gołemberski Mieczysław.
Haja Jan.
Hajdukiewicz Ludwik.
Henoch Stanisław.
Hochwald Michał.
Jarra Kazimierz.
Masławiec Andrzej.
Münz Ferdynand.
Patočka Otto.
Sauer Franciszek.
Schoenowitz Eugeniusz.
Schwoiser Józef.
Sierosławski Zygmunt.
Socha Alfred.
Stachowicz Wojciech.
Starnowski Tadeusz.
Świątkowski Czesław.
Swolkien Romuald.
Ujejski Karol.
Wychodil Stanisław.
Zaliwski Zygmunt.
Zucker Samuel.

Stopień drugi 4, trzeci 5, poprawek 6, nieklasyfikowano 2.

KLASA I. C.

Antosz Rudolf.
Blarowski Edward.
Borsa Józef.
Brozer Karol.
Eichhorn Karol.
Gałuszka Kazimierz.
Gąsior Marcin.
Hebenstreit Mieczysław.
Hibl Wacław.
Jeziorski Antoni.
Kohn Herman.
Kowalczyk Feliks.
Miłobęcki Stanisław.
Mironiuk Włodzimierz.
Muranyi Roman.
Neufeld Józef.
Niemetz Leonard.
Olejnik Gustaw.
Panczakiewicz Adolf.
Pieprzak Stanisław.
Pileski Bolesław.
Piwowarczyk Jan.
Rogoziński Mikołaj.
Rusin Julian.
Sanak Władysław.
Sapecki Stanisław.
Sass Józef.
Scherautz Leopold.
Schmidt Alfred.
Schodmak Herman.
Seiden Zygmunt.
Skulski Stanisław.
Slanina Franciszek.
Sławik T2deusz.
Sobolewski Ignacy.
Stadnicki Roman.
Stadtmüller Alfred.
Sulikowski Tadeusz.
Szpilka Kazimierz.
Tanenbaum Lazar.
Weiss Władysław.
Weissmann Michał.
Wilkoszewski Felix.
Wojtanik Franciszek.
Zalański Tadeusz.
Ziółkowski Saturnin.

Poprawek 6.

KLASA II. A.

Augustynek Franciszek.
Bisztyga Franciszek.
Bold Józef.
Bogdani Czesław.
Busse Ryszard.
Dembowski Wiktor.
Feldblum Mojżesz.
Filochowski Tadeusz.
Gałek Juliusz.
Giorgi Józef.
Gleisner Leopold.
Gołkowski Marceli.
Gronner Juliusz.
Hołubowicz Adam.
Kaciczak Wincenty.
Karaś Zenon.
Klimczyk Karol.
Knorek Karol.
Kryński Tadeusz.
Kurowski Stanisław.
Kwapniewski Tadeusz.
Liebeskind Karol.
Marszycki Kazimierz.
Michalczyk Stefan.
Michalski Kazimierz.
Miłkowski Jan.
Mylius August.
Osuchowski Kazimierz.
Piskorski Leonard.
Plenkiewicz Józef.
Popek Józef.
Preindl Hugo.
Reuss Adam.
Rimler Edgar.
Szymeczek Artur.
Tarnawski Tadeusz.
Tschapka Alfred.
Uklański Antoni.
Waksmundzki Franciszek.
Jelski Władysław.
Knybel Józef.
Drozdowski Ignacy.

Stopień drugi 1, trzeci 1, poprawek 7.

KLASA II. B.

Bac Jan.
Banaś Teodor.
Broś Józef.
Chmielewski Maryan.
Dawidowicz Teodor.
Domanus Henryk.
Dowgiałło Władysław.
Dunin Władysław.
Fargel Henryk.
Fränkel Arnold.
Gosk Bolesław.
Hejkie Franciszek.
Huber Edmund.
Infeld Henryk.
Kleiber Floryan.
Koneczny Henryk.
Kraut Engelbert.
Kräutler Alfred.
Kwiatkowski Kazimierz.
Kwiatkowski Tadeusz.
Lamensdorf Stefan.
Leonhard Władysław.
Malski Franciszek.
Mehl Salomon.
Mikeska Alfred.
Moskała Jan.
Nalborczyk Leon.
Pappius Maryan.
Racięcki Adam.
Rajtar Jan.
Rajtar Ludwik.
Reifland Karol.
Reifland Teodor.
Rottersmann Izaak.
Sauer Ludwik.
Stępiński Mieczysław.
Szymonek Leopold.
Thomas Józef.
Walaszek Stanisław.
Wąsikiewicz Jan.

Stopień drugi 3, trzeci 1. poprawek 9.

KLASA II. C.

Bartoszyński Tadeusz.
Bolina Zygmunt.
Chilla Jan.
Cholewa Stanisław.
Chrapczyński Włodzimierz.
Dettloff Lesław.
Dziób Jan.
Feliksiewicz Rudolf.
Gallas Władysław.
Grabowski Władysław.
Günther Roman.
Hanausek Karol.
Heyn Alojzy.
Jaworzyński Edward.
Jeziorski Stefan.
Kalczyński Józef.
Kokesch Jan.
Korabczyński Kazimierz.
Kosydarski Jan.
Kozubski Karol.
Krzemień Józef.
Kurkiewicz Kazimierz.
Lechowski Jan.
Leischner Adolf.
Leitner Naftali.
Lenartowicz Jan.
Messer Zygmunt.
Ożarowski Jerzy.
Pachoński Władysław.
Palczewski Stefan.
Pelikan Hugo.
Pitzele Samuel.
Podmagórski Władysław.
Podraza Ignacy.
Prochownik Franciszek.
Rajs Józef.
Sarga Stanisław.
Schindler Rudolf.
Szadkowski Kazimierz.
Skalski Tadeusz.
Sedivy Franciszek.
Spitzer Stanisław.
Szulz Adam.
Tschop Zygmunt.
Walewski Jan.
Weber Henryk.
Weksner Tobiasz.
Wiehler Tadeusz.
Zaczek Józef.

Stopień drugi 3, trzeci 1, poprawek. 1.

KLASA III. A.

Adamek Jan.
Cienciała Bruno.
Firganek Tadeusz.
Gawlikowski Maryan.
Geldwerth Jonatan.
Giermek Adolf.
Goldfinger Maurycy.
Goldfinger Wilhelm.
Gostyński Władysław.
Hanausek Artur.
Jezierski Wawrzyniec.
Kamocki Józef.
Kawecki Józef.
Kleinberger Feliks.
Krzyżanowski Tadeusz.
Kucz Zygfryd.
Mazurkiewicz Maksymilian.
Molek Leon.
Mikulicz Edward.
Okoń Edward.
Rychel Franciszek.
Radwanek Alfred.
Riess Juliusz.
Rubis Karol.
Skrzeszewski Zygmunt.
Schaiter Maksymilian.
Sliwiński Stefan.
Sterczyński Stanisław.
Trębacz Ignacy.
Tyrała Jan.
Włodarczyk Władysław.
Zakrzewski Stanisław.
Zopoth Stanisław.
Zarzycki Tadeusz.
Struszkiewicz Jerzy.

Stopień drugi 1, poprawek 5.

KLASA III. B.

Bandet Maksymilian.
Batko Wojciech.
Bauer Stefan.
Bierkowski Józef.
Bogacki Władysław.
Bronikowski Józef.
Chwastowski Mieczysław.
Dawidowicz Edward.
Flacht Jan.
Görlich Edward.
Grzybowski Henryk.
Guratowski Antoni.
Guzikowski Józef.
Hałaciński Mieczysław.
Infeld Mojżesz.
Kozłowski Józef.
Kucharski Władysław.
Lewinger Izydor.
Lewinger Leon.
Michalski Józef.
Munk Ludwik.
Niżyński Maryan.
Osiński Kazimierz.
Ostafin Zygmunt.
Pawlikowski Stanisław.
Pileski Julian.
Poss Ferdynand.
Pracuch Franciszek.
Richter Zygmunt.
Rittermann Chaim.
Sapecki Karol.
Schlosser Ludwik.
Skibka Marceli.
Stahl Stanisław.
Szarek Bolesław.
Troczyński Romuald.
Widomski Stanisław.
Wischnitzer Salomon.
Zenowicz Aleksander.
Ziarko Franciszek.

Stopień drugi 3, trzeci 2, poprawek 1.

KLASA III. C.

Ajdukiewicz Wiktor.
Bold Jan.
Beres Oswald.
Bina Franciszek.
Bodurkiewicz Zdzisław.
Brzózy Kazimierz.
Hr. Chomentowski Stanisław.
Hr. Chomentowski Jan.
Flis Tomasz.
Grelowski Karol.
Idzik Jan.
Jaworski Stefan.

Jeziorski Jan.
Katerla Ludwik.
Kawecki Roman.
Knoll Maryan.
Kowalski Ludwik.
Liban Bronisław.
Liban Mieczysław.
Lisowski Eustachy.
Małajowicz Marceli.
Martini Władysław.
Mach Henryk.
Maleček Karol.
Malinowski Stefan.
Mironiuk Hubert.
Misiński Juliusz.
Pępkowski Karol.
Pieniążek Wacław.
Przeniosło Jan.
Rusocki Stanisław.
Skaza Tadeusz.
Śmiałowski Henryk.
Stasiński Marceli.
Stoeger Henryk.
Strokołowski Wiktor.
Sulikowski Stanisław.
Szczerbowski Albin.
Szulc Kazimirz.
Uruski Włodzimirz.
Wadowski Adam.
Zapała Waleryan.

Stopień drugi 3, poprawek 3.

KLASA IV. A.

Alfuss Ksawery.
Bittner Ryszard.
Bobkowski Aleksander.
Buttner Salomon.
Danek Władysław.
Dietze Juliusz.
Dorula Stanisław.
Dudek Stanisław.
Dunikowski Jan.
Flaschen Juliusz.
Frommer Szymon.
Gawron Józef.
Grosser Otto.
Kodlewicz Bolesław.
Kwaśniewski Paweł.
Lenartowicz Leon.
Liebling Aleksander.
Malarski Tadeusz.
Małota Antoni.
Mandel Karol.
Mączyński Mieczysław.
Micewicz Jerzy.
Nowak Józef.
Pieniążek Jan.
Patočka Rudolf.
Rotarski Wojciech.
Rybowicz Bronisław.
Rzegociński Witołd.
Smagowicz Władysław.
Skóra Szczepan.
Soldinger Antoni.
Tarkowski Stanisław.
Tchórzewski Karol.
Weber Chaim.
Wesper Józef.
Zarzycki Jan.
Żypowski Karol.

Stopień drugi 4, trzeci 1. poprawek 3.

KLASA IV. B.

Bandrowski Stanisław.
Barber Ignacy.
Bieniasz Ludwik.
Błoński Władysław.
Chwalibóg Józef.
Dobiasz Henryk.
Dowgiałło Kazimierz.
Dura Tadeusz.
Hr. Dzieduszycki Antoni.
Fiszer Jan.
Guzek Stanisław.
Herzig Tadeusz.
Hochstim Stanisław.
Homelski Antoni.
Huciński Karol.
Iwanicki Tadeusz.
Jagiełło Emil.
Klein Herman.
Konschegg Artur.
Korbel Tadeusz.
Kowats Marceli.
Landau Naftali.

Leichter Szymon.
Lipski Chaim.
Metalman Szymon.
Miedniak Zdzisław.
Moor Ignacy.
Morawek Maksymilian.
Nedok Czesław.
Nowak Rudolf.
Nunberg Herman.
Pamm Izaak.
Piotrowski Jan.
Pomietlarz Wiktor.
Ritterman Izydor.
Russer Franciszek.
Sroka Władysław.
Warywoda Józef.
Zadencki Ignacy.
Zagórski Józef.

Stopień drugi 4, trzeci 1, poprawek 5.

KLASA V. A.

Bielski Jerzy.
Chrzanowski Teodat.
Eisen Mojżesz.
Fiałkowski Władysław.
Giżycki Iwo.
Glaser Bernard.
Gorączko Roman.
Gromczakiewicz Kazimierz.
Herzog Zygmunt.
Heyn Karol.
Holz Mieczysław.
Jaworzyński Józef.
Kellner Godfryd.
Klimkiewicz Leon.
Królikiewicz Tadeusz.
Kubacki Ignacy.
Kurkiewicz Mieczysław.
Kwapniewski Władysław.
Lejczak Ignacy.
Noworytko Józef.
Ośniałowski Roman.
Petrzyk Jan.
Piotrowski Jędrzej.
Rożen Władysław.
Świderski Stanisław.
Szymberski Tadeusz.
Trammer Abraham.
Waydowicz Stanisław.
Wodziczko Antoni.
Zagórski Kazimierz.
Zajdzikowski Leon.
Żuławski Bogdan.

Stopień trzeci 1, poprawek 4.

KLASA V. B.

Berezowski Kazimierz.
Bittner Jerzy.
Boldireff Kazimierz.
Brand Izaak.
Burgielski Władysław.
Chrapczyński Eugeniusz.
Drożdż Bronisław.
Goniakowski Mieczysław.
Hołubowicz Eustachy.
Kolloros Rudolf.
Löschner Zygmunt.
Maćkowski Kazimierz.
Menasche Ignacy.
Musiał Władysław.
Pawlica Juliusz.
Pelikan Artur.
Porębski Stanisław.
Rippe Wilhelm.
Rybicki Jan.
Sadowski Leon.
Stocki-Sosnowski Witołd.
Trzetrzewiński Edward.
Urabin Mendel.
Urban Maryan.
Zagórski Stanisław.

Stopień drugi 4, stopień trzeci 4, poprawek 5.

KLASA VI. A.

Chlebowski Edward.
Fenz Jerzy.
Fink Abraham.
Fischer Saul.
Kaczor Rudolf.
Kellner Oskar.

Kolb August.
Kolb Franciszek.
Lachowicz Antoni.
Niemetz Karol.
Ortyński Kazimierz.
Ozga Władysław.
Pietrzak Bolesław.
Popek Wincenty.
Romanowski Zdzisław.
Rybarski Piotr.
Singer Gedalia
Solecki Zygmunt.
Szotarski Gustaw.
Szotarski Tadeusz.
Szubert Leon.
Weinberg Szymon.
Wendt Władysław.
Żukiewicz Jan.
Doliński Jarosław.

Stopień drugi 2, poprawek 5, nieklasyfikowany 1.

KLASA VI. B.

Bociański Jan.
Bortkiewicz Janusz.
Czerny Michał.
Drozdowski Zygmunt.
Eimer Ryszard.
Göttel Wilhelm.
Jüngster Józef.
Koziołkowski Stanisław.
Lammel Władysław.
Łobaczewski Wojciech.
Madeyski Juliusz.
Nowakowski Kazimierz.
Palus Julian.
Penot Jan.
Pruczek Tadeusz.
Romański Józef.
Schmidt Rudolf.
Sikora Stefan.
Teleśnicki Kazimierz.
Węgleński Stefan.

Stopień drugi 4, poprawek 4, do egzaminu dodatkowego 2.

OGŁOSZENIE.

Wpisy uczniów na rok szkolny 1899/900 odbywać się będą w dniach 30 i 31 sierpnia od godz. 9—11 rano i od 4—6 po południu. Późniejsze zgłoszenia tylko w razie **ważnych** powodów i to tylko na mocy zezwolenia Wysokiej c. k. Rady szkolnej krajowej uwzględnione być mogą.

Uczniowie nowo wstępujący mają się zgłaszać do zapisu w towarzystwie rodziców lub opiekunów i przedłożyć świadectwa szkolne tego zakładu, w którym dotychczas byli, tudzież metrykę i świadectwo szczepienia. Taksa wstępna 2 złr. 10 ct. Datek 1 złr. na zbiory naukowe składają wszyscy nowo wstępujący i dawni uczniowie. Z początkiem drugiego półrocza składa każdy uczeń 50 ct. na przybory do gier i zabaw.

Egzamina wstępne do I klasy odbywać się będą w dwóch terminach, mianowicie 30 czerwca tudzież 1 i 2 września. Zgłosić się należy 29 czerwca, względnie 31 sierpnia.

Wybór jednego z tych dwóch terminów pozostawia się rodzicom uczniów. Powtórzenie wstępnego egzaminu ani w tym, ani w innym zakładzie nie jest dozwolone, gdyż wynik pierwszego egzaminu rozstrzyga stanowczo o przyjęciu lub nieprzyjęciu. Powtórzenie takiego egzaminu w innym zakładzie w każdym razie nieważne.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do I. klasy.

(Rozp. Wys. Rady szk. kr. z dn. 16 maja 1887 l. 2764.

a) Z religi: Wiadomości, których uczeń nabyć powinien w szkołach ludowych czteroklasowych.

b) Z języka polskiego: Czytanie płynne i wyraźne, objaśnienie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni, zgody i rządu; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom i gramatyczny rozbiór zdania.

c) Z języka niemieckiego: Czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników, zaimków osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych; odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej: odmiany najzwyklejszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem podano uczniowi w języku polskim.

d) Z rachunków: Pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia, znajomość ważniejszych miar metrycznych.

Do sali, gdzie odbywa się egzamin nie mają wstępu obce osoby.

Egzamina wstępne do klas od II—VII odbywać się będą w pierwszych dniach września; **egzamina poprawcze** w dniach 30 i 31 sierpnia.

Warunki przejścia uczniów z gimnazyum do szkoły realnej.

(Rozp. Wys. Rady szk. kr. z dn. 16 maja 1888 l. 2774.)

A) Uczeń gimnazyalny, ubiegający się o przyjęcie do II, III, IV i V klasy realnej, może być uwolniony od egzaminu wstępnego: 1. z religii, 2 z języka polskiego, 3. niemieckiego, 4. z historyi powszechnej, 5. historyi naturalnej i 6. fizyki, jeżeli w świadectwie gimnazyalnem za ostatnie półrocze, poprzedzające bezpośrednio odnośną klasę realną, oprócz ogólnego stopnia dobrego (t. j. celującego albo pierwszego), otrzymał z wymaganego dla tej klasy przedmiotu i odnośnego materyału nauki cenzury przynajmniej „dostatecznie" bez osłabiającego dodatku. Z reszty przedmiotów t. j. 1. matematyki, 2. chemii, 3. geografii, 4. rysunków i 5. języka francuskiego należy egzamin wstępny odbywać z wszelką ścisłością, by w interesie szkół realnych nie dopuszczać do tych zakładów uczniów nieudolnych.

B) Co do uczniów, którzy z gimnazyum tylko wskutek niedostatecznych cenzur z języków klasycznych otrzymali ogólny stopień drugi, zastrzega sobie Rada szkolna krajowa według okoliczności rozstrzygać w poszczególnych wypadkach, czy takiego ucznia przypuścić do egzaminu wstępnego do następnej klasy realnej, przyznając mu zresztą powyżej wskazane ulgi.

Opłata szkolna wynosi 20 złr. za jedno półrocze w markach szkolnych, które są do nabycia w c. k. filialnej kasie krajowej, i powinna być złożoną w **pierwszej połowie października** za pierwsze półrocze, a w **pierwszej połowie marca** za drugie półrocze.

Uczniowie, którzy w owych terminach opłaty szkolnej nie uiszczą, tracą prawo uczęszczania do Zakładu.

Niezamożni uczniowie, mający dobry stopień ogólny, dobre obyczaje i dobrą pilność, uzyskają uwolnienie od opłaty szkolnej, jeśli wniosą do **dnia 15-go września**, względnie do **dnia 15-go lutego** podanie do Wys. c. k. Rady szkolnej krajowej na ręce Dyrekcyi. Do podania należy dołączyć ostatnie świadectwo szkolne i świadectwo ubóstwa.

W Krakowie, dnia 30 czerwca 1899 r.

Dr. Ignacy Petelenz,
c. k. dyrektor.